

«I hvilken grad er det ytre høyre i Israel en medvirkende årsak til opprettholdelsen av konflikten med palestinerne, og hvordan henger dette sammen etnisk nasjonalisme?»

Alissar Al-Noaimi

Masteroppgave i statsvitenskap
Institutt for statsvitenskap
Universitetet i Oslo
Våren 2022

Antall ord: 14554

Sammendrag

Det ytre høyre i Israel har bidratt til å undergrave palestineres plass i samfunnet og opprettholde konflikten med dem. Dette har hovedsakelig skjedd gjennom å gjøre tostatsløsningen på konflikten umulig, legalisering av diskriminering og institusjonalisering av jødisk dominans, og Netanyahu's okkupasjons- og bosettingspolitikk. Gjennom Netanyahu's statsministerperiode kan vi i tillegg observere en radikaliserings av høyrepartier, som blant annet Likud, og ikke minst at politikere og partier fra det ytre høyre ikke har behøvd å ha seter i det israelske parlamentet eller sitte i regjeringen for å få gjennomslag for sin politikk. Denne oppgaven vil undersøke disse forholdene nærmere, og hvordan dette kan knyttes til den typen nasjonalisme som vokste frem i Israel. Dette vil bli gjort med utgangspunkt i en typologi av det ytre høyre, som er basert på en teori av Cas Mudde.

Forord

Allerede under bachelorstudiet bestemte jeg meg for at jeg ville ta master. Det jeg ikke visste, og som ikke hadde krysset tankene mine engang, var at jeg kom til å starte på masterprogrammet under en pandemi. I en altfor lang periode har Covid-19 påvirket oss og hverdagen vår på mange måter.

Det å kombinere studiet med korona-restriksjoner har ikke bare vært enkelt, og det tok litt tid å samle tankene og komme ordentlig i gang med skrivingen. Men, takket være veldig støttende og motiverende familie og venner klarte jeg å komme i mål.

Jeg vil også takke veilederen min Tore Bjørgo for tålmodigheten, nyttige tilbakemeldinger og gode innspill.

Innholdsfortegnelse

<i>Sammendrag</i>	<i>II</i>
<i>Forord</i>	<i>III</i>
1 Innledning	1
2 Bakgrunn	3
3 Teori	6
4 Metode	8
5 Tidligere forskning	10
5.1 Ehud Sprinzak	10
5.2 Cas Mudde	11
6 Analyse	12
6.1 Folk og stat er ett	12
6.2 Sionismen: en etnisk, ekskluderende nasjonalisme	15
6.2.1 Et land uten et folk for et folk uten et land	18
6.2.2 Det historiske Eretz Israel.....	22
6.3 Maktskiftet som snudde retningen i konfliktarbeidet	25
6.4 Det ytre høyres plass i det politiske systemet	26
6.4.1 Representasjon i Knesset og hvorvidt sionismen var en demokratisk bevegelse	26
6.4.2 Høyreekstremer og -radikale har ikke behøvd å sitte i regjeringen	29
7 Konklusjon	38
<i>Litteraturliste</i>	<i>39</i>

1 Innledning

En av de lengst varige konfliktene i verden, som har forblitt uløst og er fremdeles pågående i dag, er den mellom Israel og Palestina. Konflikten begynte å utvikle seg før Israel ble til en internasjonalt anerkjent stat, og den har tilknytning til en historie som strekker seg enda lenger – flere tusen år – tilbake i tid. Gjennom årene har den utviklet seg til å inkludere flere problemstillinger og berøre flere aspekter ved samfunnet. Til tross for den betydelige internasjonale innsatsen som har blitt lagt i arbeidet med konfliktløsning i over 70 år, har det ikke vært særlig fremgang i fredsprosessen som ble initiert av FN. Det at disse forsøkene ikke har munnet ut i vellykkede resultater er gjenspeilet i at vi etter alle disse årene konfronterer de samme kjernesporåsmålene som ved konfliktens begynnelse, og i dag står vi faktisk overfor flere, heller enn færre, problemstillinger og stridsspørsmål (Waage, 2018).

Dette kan ses i lys av at den samme løsningen har blitt forsøkt implementert, til tross for at den med tiden har vist seg å bli stadig mindre realistisk. FN har hatt ansvaret for å løse denne hovedsakelig territorielle konflikten mellom Israel og Palestina, der begge partene gjør krav på det samme landområdet og den samme hellige byen, Jerusalem, som sin hovedstad. Kort tid etter at oppgaven med konfliktløsningen ble overlevert til FN, ble det lagt frem en tostatsløsning som ga palestinerne og jødene hver sin del av landområdet. Denne løsningen, som tar hensyn til begge konfliktpartenes krav, dannet grunnlaget for de fremtidige forhandlingene mellom konfliktpartene og fredsarbeidet (FN-Sambandet, 2022).

Uenigheter om blant annet territorielle grenser, kombinert med manglende etterlevelse av FN-resolusjonene, har i midlertid hatt svekkende effekt på fredsforhandlingene og delingsplanen (FN-Sambandet, 2022). Dette henger sammen med maktskiftet i israelsk politikk, der høyresiden overtok makten fra Det israelske arbeiderpartiet og førte en bevisst ekspansjonistisk og undertrykkende politikk overfor palestinerne og deres territorier, i tillegg til en normalisering av det ytre høyre (Burley, 2021).

Dessuten har eksterne faktorer tilrettelagt for at Palestina-politikken kan drives i denne retningen. FNs løsningsforslag har riktignok ikke munnet ut i permanente og stabile resultater, men det har etterstrebet et kompromissresultat der begge parter gis hver sin del av både Jerusalem og landet i sin helhet. Over tid har det blitt foretatt beslutninger som heller har drevet konflikten i motsatt retning av tostatsløsningen, som i dag har blitt nærmest umulig å

realisere. Det ble iverksatt en alternativ løsning vedrørende Jerusalems status, men denne skapte uro heller enn fred, og undergravde FNs delingsplan ytterligere. Med dette vises det til den tidligere amerikanske presidenten Donald Trump sin anerkjennelse av Jerusalem som Israels helhetlige og udelelige hovedstad den 6. desember 2017 og hans beslutning i tråd med dette om å flytte den amerikanske ambassaden i Israel fra Tel Aviv til Jerusalem. Dette «... reverserte tiår med amerikansk politikk (...)» og ble møtt med kritikk fra flere hold (Holland og Lubell, 2017).

Jeg satt meg mer inn i denne konflikten da jeg begynte å skrive bacheloroppgaven min. Noe som jeg la merke til var at konflikten i stor grad har blitt fremstilt som en konflikt om territorium, landegrenser, internasjonal lov og humanitære hensyn. Slik det ble nevnt tidligere, har konflikten hatt mange konsekvenser som berører en rekke sider ved samfunnet og ved innbyggernes liv. I tråd med dette har også litteraturen om dette vokst til å bli svært omfattende og det har blitt forsket på og diskutert ulike temaer innen dette – blant annet statsborgerskap og flyktningproblem (Borgebund og Lindahl, 2021), livskvalitet under en okkupasjonsmakt (Isaksen, 2012) og USAs egnethet som fredsmekler (Grønli, 2011). Denne oppgaven vil undersøke en ytterligere faktor og hvorvidt den har bidratt til å opprettholde Israel-Palestina konflikten og slik vært et hinder for varig fred. Dette er nemlig israelsk høyre-radikalisme og -ekstremisme.

I 1992 ble Det israelske arbeiderpartiets leder Yitzhak Rabin statsminister i Israel for andre gang. Han var villig til å engasjere seg i forhandlinger med palestinerne og i 1993 inngikk han Oslo-avtalen med den palestinske frigjøringsorganisasjonen (PLO). Han mottok riktignok Nobels fredspris for dette, men dette engasjementet viste seg å også koste han livet. I 1995 ble Rabin nemlig drept av en religiøs ekstremist (Goplen, 2021). Mordet på Rabin bringer oss videre til problemstillingen i denne oppgaven.

I lys av den komplekse konteksten som har blitt presentert, er oppgavens problemstilling «I hvilken grad er det ytre høyre i Israel en medvirkende og sentral årsak til opprettholdelsen av konflikten med palestinerne, og hvordan henger dette sammen etnisk nasjonalisme?»

2 Bakgrunn

Drivkraften bak etableringen av staten Israel var sionismen, som er en nasjonalistisk bevegelse som fikk sitt gjennombrudd i kjølvannet av første verdenskrig (Gelvin, 2016, s. 230). Bevegelsen var et svar på økt jødeforfølgelse i Europa på slutten av 1800-tallet, og siktet på å opprette en jødisk stat i Palestina, som skulle beskytte jødene (FN-sambandet, 2019). Mer konkret skulle jødene opprette en stat i *Sion*, som brukes om Jerusalem, da de har religiøs og kulturell tilknytning til byen (Waage, 2018).

Gjennombruddet for jødene kom i 1917 med Balfour-erklæringen, der Storbritannia lovet sionistene at de skulle få sitt jødiske nasjonalhjem i Palestina (Leraand og Jensehaugen, 2019). Denne etableringen fant imidlertid sted i et allerede befolket landområde, der majoriteten av befolkningen ikke var jøder, og palestinere har kjempet for sin selvstendighet siden de ble okkupert av Israel i 1967 (FN-sambandet, 2018). Partenes konfrontasjon har omhandlet hvem som skal kontrollere hele, eller deler av, dette territoriet (Gelvin, 2016, s. 230).

Et sentralt omstridt spørsmål i konflikten har angått Jerusalems status, og heller ikke her kan vi observere vellykkede delingsforsøk. Jerusalem er et religiøst senter for alle de tre abrahamittiske religionene, med blant annet monumenter fra det gamle Israels tid, Jesu liv og moskeer. Dermed er den hellige byen av historisk og religiøs betydning for både israelerne og palestinerne (Røsnes og Groth, 2020).

Den hovedsakelig territorielle konflikten mellom Israel og Palestina, der begge gjør krav på samme landområdet og den samme hellige byen som sin hovedstad, ble overført til FNs ansvarsområdet da Storbritannia erklærte at det ville trekke seg ut av Palestina i 1948, som inntil da var et britisk mandatområde (Leraand og Jensehaugen, 2019). I tråd med dette har arbeidet med konfliktløsning i stor grad fokusert på muligheten for sameksistens mellom partene.

Hvorvidt delingen som ble foreslått var rettferdig skapte et nytt spørsmål som videreførte striden. I 1947 stemte FNs generalforsamling for å dele Palestina inn i en jødisk og en palestinsk stat (Gelvin, 2016, s.237). Palestinerne, som utgjorde omtrent 70% av befolkningen, fikk tildelt 44% av jorda, mens den jødiske minoriteten fikk 55%. Palestinerne avviste denne urettferdige planen, slik de oppfattet den, mens sionistene aksepterte den

derimot som et viktig førstesteg i sin statsdannelse (FN-sambandet, 2019). Delingsplanens skjeve distribusjon svekket altså dens effektivitet og muligheten for et vellykket resultat.

Jerusalem, som hver av konfliktpartene har gjort krav på som sin hovedstad, er av historisk og religiøs betydning for både israelerne og palestinerne (Røsnes og Groth, 2020). FN's delingsplan fra 1947 inkluderte også at Jerusalem skulle underlegges internasjonal kontroll (Leraand og Jensehaugen, 2019). Ett år senere ble byen delt i Vest- og Øst-Jerusalem, tilhørende henholdsvis Israel og Jordan, men Israel okkuperte også østdelen under seksdagerskrigen i 1967 og refererte til den helhetlige byen som sin evige og udelelige hovedstad (Røsnes og Groth, 2020). I tillegg overtok Israel Vestbredden og Gaza, og okkuperte dermed alle områdene som var ment å utgjøre den palestinske staten (FN-sambandet, 2018).

Oslo-avtalen som ble inngått i 1993 la grunnlaget for direkte forhandlinger mellom konfliktpartene (Gelvin, 2016, s. 232). Osloprosessen omfatter de to avtalene Israel og PLO ble enige om i 1993 og 1995, som blant annet inkluderte gjensidig anerkjennelse mellom partene, at en palestinsk stat skulle opprettes i løpet av en femårsperiode og at palestinske selvstyremyndigheter skulle opprettes i mellomtiden. Kort tid etter ble planen imidlertid nærmest terminert da daværende israelske statsminister Yitzhak Rabin ble erstattet av Benjamin Netanyahu i 1995, som var mindre kompromissvillig (FN-sambandet, 2019).

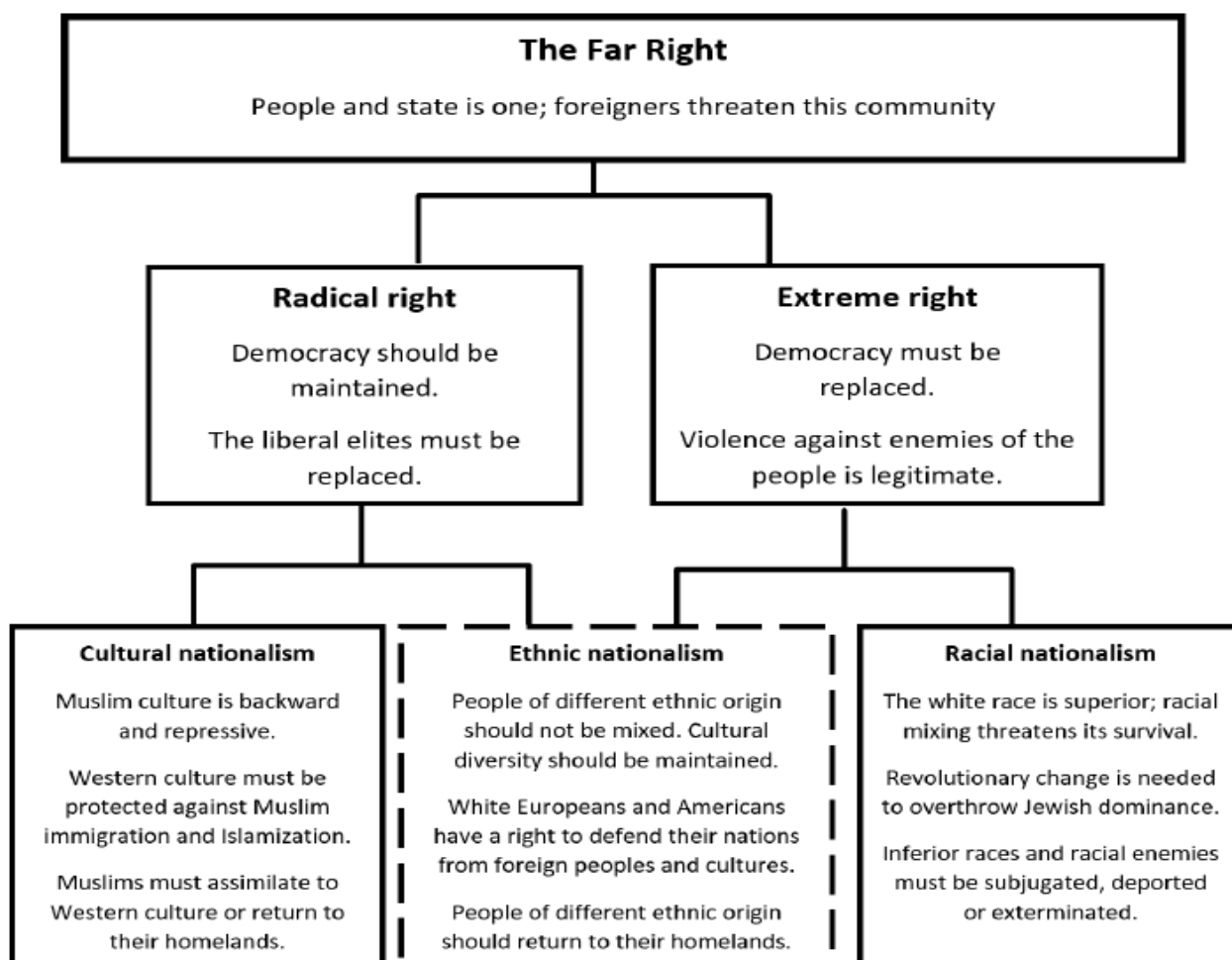
I dannelsen og utviklingen av staten Israel har radikale og ekstreme grupper hatt stor betydning. I 1920 ble Haganah, en militær sionistisk organisasjon, formet med hensikten å forsvare Palestinas jødiske befolkning. Senere deltok den også i kampen mot det britiske mandatstyret og etableringen av Israel. Denne organisasjonen førte en defensiv politikk, der den ikke gikk til angrep selv og hadde en selvforsvarsoppgave. Dette ble en årsak til splittelse, da en del av gruppen sto for mer offensive strategier. I 1931 brøt de mer militante medlemmene ut av Haganah og dannet Irgun (Leraand, 2019). Likeså var det medlemmer av det høyreorienterte Irgun som brøt ut og dannet Lehi. Igjen var årsaken spørsmål om villigheten til, og graden av, voldsbruk. I motsetning til Haganah tilhørte Lehi og Irgun sionismens høyreside (Leraand, 2021).

Det arabiske opprøret mot det britiske mandatet som fant sted i perioden 1936 til 1939 rammet også jødene, noe som igjen «(...) førte til en radikalisering av det jødiske samfunnet (...)», i den forstand at militarisering og mer offensive taktikker økte. De tre ovennevnte

militære gruppene hadde et konfliktfylt forhold til hverandre, men i 1945 samarbeidet de for å drive ut britene og danne sin jødiske stat gikk de sammen i *Den jødiske motstandsbevegelsen*. Parallelt med dannelsen av staten Israel ble mange Haganah-, Lehi- og Irgun-medlemmer tatt opp i det israelske forsvaret IDF (Israel Defence Forces) (Leraand, 2019; Leraand, 2021). Gjennom årene har stadig flere politiske partier vokst frem, og på høyresiden og det ytre høyre finner vi partier som har blokkert inngåelser av kompromisser og fredsforhandlinger med palestinerne (Heian-Engdal, 2021). Ifølge forsker på det ytre høyre Cas Mudde har det videre foregått en normalisering av det ytre høyre, som vi kan se «(...) veldig sterkt i Israel.» (Burley, 2021). Dette skal undersøkes nærmere i analysen.

3 Teori

Tore Bjørge og Jacob Ravndal presenterer i artikkelen «Extreme-Right Violence and Terrorism: Concepts, Patterns, and Responses» en kategorisering og konseptualisering av det ytre høyre, som er basert på Cas Muddes teori. Formålet er å forstå det ytre høyre, for å igjen kunne identifisere eventuelle trusler. Begrepene *radikale høyre*, *ekstreme høyre* og *det ytre høyre*, brukes ofte om hverandre, men det kan legges skillelinjer mellom dem. En sentral forskjell mellom de høyre- og de venstreorienterte er at de førstnevnte anser sosial ulikhet som naturlig, mens de sistnevnte vil derimot minimere sosial ulikhet. *Det ytre høyre* betegner politiske partier som ligger til høyre for de konservative partiene. Begrepet er en samlebetegnelse for det *radikale* og *ekstreme* høyre. De radikale gruppene benytter legale, demokratiske fremgangsmåter for å få til forandringer. I motsetning til dette er bruk av vold og ikke-konvensjonelle metoder vanlig blant høyreekstremister. Disse er vanligvis imot demokrati (Bjørge og Ravndal, 2019, side 1 – 2).

Slik det fremkommer av typologien kan vi skille mellom 3 hovedtyper av ytre-høyre bevegelser: kultur-, etnisk og rasenasjonalisme. Disse kategoriene er idealtyper, slik at skillelinjene mellom kategoriene ikke er gjensidig utelukkende i praksis. (Bjørge og Ravndal, 2019, side 5). Kulturnasjonalisme støttes vanligvis av høyre-radikale partier og bevegelser som er imot islam og innvandring. Selv om de stort sett ikke benytter vold, kan noen av de bruke en voldelig retorikk. Dette kan for eksempel være å omtale motstanderne eller opposisjonen som forrædere og oppfordre til angrep, noe som igjen kan utløse fysisk vold. I stedet for «raseforskjeller» er kulturelle nasjonalister opptatt av kulturelle forskjeller, og fremmer i forbindelse med dette assimilering, som innebærer at innvandrere bør gi slipp på deres opprinnelige kultur, og heller erstatte den med vestlig kultur (Bjørge og Ravndal, 2019, side 3 – 4).

Et eksempel på etniske nasjonalister er identitær-bevegelsen i Europa, som snakker om “etnisk identitet”, da det er mindre stigmatiserende enn rasebegreper. Alle etniske grupper anses å ha lik rett til å ivareta seg selv, og det å holde ulike etnisiteter atskilte er nødvendig for å ivareta etnisk mangfold. Av den grunn forstås assimilering og blanding av etnisiteter som skadelig. Dette konseptet har blitt tolket ulikt. Identitarister fremstiller det som «etnopluralisme». Andre har tvert imot ansett dette som apartheid. Identitarister skiller seg videre fra kulturelle nasjonalister ved at de ofte ikke støtter liberale verdier. Det som disse to kategoriene har til felles er at de er imot immigrasjon. Etnisk nasjonalisme støtter generelt ikke bruk av vold. Likevel er det en risiko for dette, da slike gruppers holdninger ikke er samsvarer med grunnleggende menneskerettigheter, likhet og demokrati. Her vil vi derfor finne grupper som lener seg mot ekstremisme og andre mot radikalisme (Bjørge og Ravndal, 2019, side 4).

Grupper og aktivister tilhørende den siste underkategorien – rasenasjonalister – har en forestilling om *raserenhet*, de støtter totalitære prinsipper og er ofte antisemittiske. Noen av de er for eksempel av oppfatningen at jøder fremmer immigrasjon og blanding av raser, for å ødelegge den hvite rasen. Slike bevegelser avviser demokrati og de aksepterer vanligvis ikke universelle menneskerettigheter, og har en ide om at en rasekrig skal bryte ut, der mennesker av «feil rase» vil utvises eller utryddes fra landet eller utryddes. Innenfor denne ideologiske rammen betraktes vold som en legitim metode for å oppnå mål (Bjørge og Ravndal, 2019, side 4 – 5).

4 Metode

I dette kapitlet presenteres metoden jeg har brukt for å besvare oppgavens problemstilling, herunder innsamling av data, valg av forskningsmetode og valg av teori. Denne oppgaven begriper problemstillingen gjennom en kvalitativ, tekstanalytisk og deskriptiv tilnærming basert på eksisterende litteratur. Det vil si at problemstillingen undersøkes basert på data i form av tekster som tolkes i analysen (Hellevik, 2002, s. 468). Datamaterialet som skal benyttes består av kombinert tekstinformasjon i tråd med hva som er relevant for temaet i hver av seksjonene som oppgaven skal deles inn i.

Et alternativ er å gjøre feltarbeid eller gjennomføre intervjuer med relevante aktører i Israel og de okkuperte palestinske områdene, for å få direkte empirisk materiale om de virkelige forholdene. Dette kunne imidlertid ha blitt utfordrende da sikkerhetssituasjonen ikke er stabil og det oppstår stadig sammenstøt mellom palestinere og jøder eller israelske styrker, særlig i Øst-Jerusalem og på Vestbredden. Ikke minst har det vært en pandemi i de to siste årene. Videre er det Israel som kontrollerer innreise og utreise, og vurderer hvilke områder de innreisende skal tillates å besøke (Regjeringen, 2022).

Konflikten mellom Israel og Palestina er som kjent flere tiår gammel og har vakt mye oppmerksomhet internasjonalt. Det har dessuten blitt forsket på mange aspekter ved konflikten, dens bakgrunn og konsekvenser av den, slik at situasjonen i landområdet er godt dokumentert og den svært omfattende litteraturen som foreligger gir i stor grad et helhetlig og realistisk bilde. Derfor anså jeg at jeg ikke mister nødvendig og betydningsfull informasjon ved å bruke eksisterende forskningslitteratur, og at jeg her finner tilstrekkelig støttemateriale til analysen.

For å gi et innblikk i det ytre høyre og etnisk nasjonalisme benyttes en typologi av ulike kategorier innenfor det ytre høyre hentet fra en artikkel av Bjørge og Ravndal, som utgjør det teoretiske rammeverket for denne oppgaven. Mudde er en sentral forsker på det ytre høyre og har utgitt flere bøker som behandler problemstillinger tilknyttet dette og om Israel/Palestina (Burley, 2021). Typologien skal anvendes i analysen for å først vurdere sionismen som en etnisk nasjonalisme, deretter det ytre høyres posisjon i det politiske systemet og hvordan regjeringens politikk har vært preget av ytterliggående politiske mål, og hvordan dette igjen har påvirket palestinernes plass i samfunnet og tustatsløsningen. Til dette formålet, og for å

unngå skjev informasjonsinnsamling, benyttes norske, engelske, arabiske og israelske artikler, i tillegg til informasjon fra både arabiske og israelske organisasjoner.

Følgende elementer i de tre ulike nasjonalismetyper i typologien må tilpasses Israels tilfelle:

1) kulturnasjonalisme: her er hovedelementene at muslimsk kultur er undertrykkende og tilbakestående, vestlig kultur må beskyttes mot muslimsk innvandring og islamisering og muslimer må enten bli assimilerte eller vende tilbake til sine hjemland. Her ligger skillet mellom jødisk og palestinsk kultur. Israel er et litt spesielt tilfelle, da palestinere ikke kan assimilere seg fullstendig, noe som henger sammen med statens etniske karakter slik analysen vil vise. Palestinerne har dessuten ikke et annet hjemland å returnere til – her er alternativet til Israel de palestinske områdene, men disse har blitt okkupert av Israel, slik at også her må palestinere i stor grad underordne seg til israelske lover og standarder.

2) etnisk nasjonalisme: denne handler hovedsakelig om at hvite europeere og amerikanere har rett til å beskytte sine nasjoner fra fremmede folkegrupper og kulturer, og folk av ulik etnisk opprinnelse bør returnere til sine hjemland. For den jødiske staten blir palestinere, særlig de som gjør motstand mot Israel, de *fremmede* som staten må beskytte seg mot og unngå at palestinere blir et flertall i de israelske områdene spesielt, og igjen er den ovennevnte returkomponenten problematisk.

3) rasenasjonalisme: denne baserer seg på at revolusjonær endring er nødvendig for å styrke jødisk dominans. Tvert imot har målet vært å styrke jødisk tilstedeværelse og dominans i Israel, og dette har medført undertrykkelse av palestinerne.

For å gi et overblikk over hovedtrekkene i konflikten i bakgrunnsdelen har jeg innhentet data fra nettartikler og James L. Gelvins bok «The Modern Middle East». Gelvin er en prisbelønnet historieprofessor og den nevnte boken gir et godt innsyn i sentrale Midtøsten-temaer, blant annet Israel og Palestina. Når det gjelder fremveksten av det radikale høyre, gir Ehud Sprinzaks bok «The Ascendance of Israel's Radical Right» en god innføring i dette.

I denne oppgaven er hovedfokuset på hvordan det israelske ytre høyre har bidratt til å opprettholde konflikten med palestinerne og undertrykkelse av palestinere. Det presiseres her at det også er handlinger og beslutninger fra palestinernes side, for eksempel angrepene på Israel som det refereres til i analysen, som likeså har vært medvirkende til konfliktens fortsettelse. Analysen vil ikke gå mer i dybden på dette, da denne oppgaven vil ta for seg et konkret aspekt fra israelsk side.

5 Tidligere forskning

Som nevnt finnes det en omfattende litteratur om mange temaer tilknyttet Israel og Palestina, og det har blitt gjennomført forskning av både enkeltindivider og organisasjoner. Det ytre høyre i Israel er ett av disse temaene. Her vil forskerne Ehud Sprinzak og Cas Mudde, og et utvalg av deres litteratur, presenteres.

5.1 Ehud Sprinzak

Ehud Sprinzak var velkjent for forskningen han gjorde på det ytre høyre i Israel. Han har utgitt artikler og bøker om blant annet fremveksten av det ytre høyre i Israel, politisk vold og sionistisk fundamentalisme, og ga råd til tidligere statsminister Yitzhak Rabin i spørsmål relatert til disse temaene. Sprinzak ble oppfattet som «(...) en av Israels øverste myndigheter på disse emnene.» I tiden før han døde i 2002 var han blant annet konsulent for ministeren for intern sikkerhet (Reichman University, u.å.).

I «The Emergence of the Israeli Radical Right» skriver Sprinzak blant annet om en faktor som politiske analytikere i 1984 fant bemerkelsesverdig etter at en rekke dødelige terrorhandlinger rettet mot arabere blant annet på Vestbredden hadde funnet sted. Disse hendelsene indikerte voksende jødisk terrorisme, der grupper og bevegelser som opprinnelig ikke var voldelige begynte å trekke inn bruk av vold i sin ideologi. Disse terrorhandlingene var begått av Gush Emunim-medlemmer, som er «(...) en religiøs, fundamentalistisk gruppe dedikert til etablering av jødiske bosettinger på Vestbredden ...» Det overraskende var at denne gruppen aldri hadde omfavnet vold som et virkemiddel åpent. Tvert imot hadde de tidligere uttrykt et ønske om en «(...) fredelig og produktiv sameksistens med araberne, under velvillig israelsk styre (...)». En annen uforventet hendelse var da den ekstreme religiøse fundamentalisten Meir Kahane etter parlamentsvalget fikk plass i nasjonalforsamlingen. Partiet hans ville ikke bare ta over de palestinske områdene, men også utvise araberne derfra (Sprinzak, 1989, s. 171). Vi ser altså et skifte mot større grad av ekstremisme og aggressiv holdning til araberne.

Blant konklusjonene Sprinzak fremlegger i «Extremism and Violence in Israeli Democracy» er at «(...) demokrati noen ganger produserer vold (...)» (Sprinzak, 2000, s. 209 – 236). I ett av hans andre litterære bidrag, «Extremism and Violence in Israel: The Crisis of Messianic Politics», viser Sprinzak at «(...) fremveksten av religiøs messiansk politikk i Israel etter 1967

(...)» forsterket den politiske volden som førte fram til drapet på Rabin i 1995 og massakren av palestinere i Hebron året før. I tillegg utførte palestinere som var imot fredsprosessen terrorhandlinger, noe som bidro til jødisk terrorisme (Sprinzak, 1998, s. 114 – 126).

5.2 Cas Mudde

Cas Muddes forskning handler hovedsakelig om hvordan liberale demokratier kan «(...) forsvare seg selv mot politiske utfordringer uten at deres kjerneverdier undergraves» Han er en fremtredende forsker på det ytre høyre i vestlige demokratier, som har publisert en mengde litteratur og vunnet priser for flere av hans bidrag. (University of Georgia, u.å.). Mudde har også gjort Israel-relatert forskning. Han har utgitt boken «The Israeli Settler Movement: Assessing and Explaining Social Movement Success», som gir en dybdeundersøkelse av den radikale høyreorienterte bosetterbevegelsen i Israel og viser hvordan den har spilt en sentral rolle i politikken og Israels konflikt med araberne (Bepress, u.å.).

Han har videre argumentert for at radikaliseringsen av israelske høyreorienterte partier, som for eksempel Likud, har bidratt til en normalisering av det ytre høyre, og ytterliggående politikk har blitt mer vanlig. Mudde sammenligner valgsuksessen til det ytre høyre i Israel og gjennomsnittet i EU, og kommer frem til at det ikke er et særlig avvik – i Israel lå den på 10% av velgerne og på 7,5% i EU. Dette kan relateres til argumentasjonen i Ami Pedahzurs bok, som går ut på at kahanisme, en ekstrem og voldelig ideologi, er den dominerende i det ytre høyre i Israel (Burley, 2021). Professor i Israel- og diasporastudier Pedahzur, som har doktorgrad i statsvitenskap, har blant annet forsket på jødisk terrorisme og det radikale høyres suksess i Israel (Strauss Center, u.å.).

6 Analyse

Som nevnt tidligere var det i etterkant av gjennomslaget sionismen fikk at ideen om en jødisk nasjonalstat ble realisert. Analysen vil derfor begynne med å undersøke denne jødiske nasjonalismen i lys av typologien som har blitt presentert, og hvordan den igjen har påvirket Israels politikk overfor palestinerne.

6.1 Folk og stat er ett

Som vist i teoridelen, er en grunnleggende idé innenfor det ytre høyre at folk og stat er ett, og at fremmede truer fellesskapet. Målet sionismen jobbet mot var å frigjøre jødene gjennom dannelsen av et jødisk nasjonalhjem i Palestina. Over tid har den israelske regjeringen drevet politikk som har bidratt til å opprettholde og forsterke skillet mellom jøder og ikke-jøder, og forverre det anspente forholdet mellom dem. Det at folk og stat er ett og skillet mellom folkegruppene har kommet tydelig frem i blant annet lover, fiendtlige eller aggressive uttalelser fra politikere og ytterligere okkupasjon av palestinske områder (Burley, 2021).

Israel skulle bygge på vestlige demokratiske verdier. Samtidig har staten en spesifikk, jødisk, identitet, som medfører at ikke-jøder ikke får samme status som jødene (Macfarlane, 2021). I 2018 vedtok Israel *nasjonalstatsloven*, som beslutter at «staten Israel er det nasjonale hjem for det jødiske folk, hvori det fullbyrder sin naturlige, kulturelle, religiøse og historiske rett til selvstyre» og at «(...) staten tillegger utviklingen av jødiske bosettinger nasjonal verdi og vil oppmuntre til deres opprettelse og konsolidering». De omtrent 2 millioner palestinerne som bor i Israel nevnes imidlertid ikke her (Hadler, 2019). Dessuten er ordlyden her interessant. Når loven spesifikt sier *jøder* i stedet for *israelere*, indikerer dette at palestinere med israelsk statsborgerskap underordnes.

Mange tusen israelere demonstrerte imot nasjonalstatsloven, som har blitt kritisert for å tillate diskriminering av ikke-jøder og å gi dem annenrangs borgerstatus i samfunnet. I tillegg til det ovennevnte fastslår loven nemlig at «(...) retten til å utøve nasjonal selvbestemmelse i staten Israel er unik for det jødiske folk» og fjerner arabisk som offisielt språk. «Likhhet» er ikke et tema som denne loven tar opp (NTB, 2018). En av lovens kritikere er Reuven Rivlin, som var den israelske presidenten. Han mente at denne loven åpner opp for undertrykkelse av opposisjonen og økt polarisering (Hadler, 2019). På den internasjonale arena har blant annet

EU kritisert loven, fordi den gjør tostatsløsningen på den israelsk-palestinske konflikten vanskeligere å realisere (Macfarlane, 2021).

Gjennom konfliktens historie har israelske politikere, offiserer og ministre blant annet, kommet med uttalelser som underordner palestinernes plass i samfunnet. «Prøv å være palestiner på Vestbredden, der mannen som har ansvaret for ... ditt daglige liv ikke engang ser deg som et menneske.» Dette er ett av utfallene av israelske politiske beslutninger. Den militære regjeringen på Vestbredden endret navn til «den sivile administrasjonen» etter Oslo-avtalene. Administrasjonen kontrollerer blant annet utvidelse av israelske bosettinger i palestinske områder og mange palestineres bevegelse gjennom innvilgelse og tilbakekalling av reisetillatelse for palestinere. Eli Ben-Dahan skulle føre tilsyn med den sivile administrasjonen, og fikk i tillegg posisjonen som stedfortredende forsvarsminister etter at Netanyahu under en regjeringdannelse i 2015 inngikk en koalisjonsavtale med Jødisk hjem – et bosetterparti på det ytre høyre, som vi kommer tilbake til (Brown, 2015).

I et intervju sa Ben-Dahan at «(...) sjelene til alle jøder er høyere enn kristne eller muslimer eller noen andre.» Overlegenheten som ligger i dette strider med en grunnleggende lære i Toraen om at alle mennesker – det vil si både jøder og ikke-jøder – er skapt i Guds bilde. Dette kommer frem av følgende utdrag fra Genesis 1:27 i Toraen: «Og Gud skapte mennesket i sitt bilde, i Guds bilde skapte Han det; mann og kvinne skapte han dem.» Videre uttrykte profeten Amos at «(...) selv om Israel har et paktforhold med Gud, er det ingen iboende overlegenhet i Israelfolket.» På bakgrunn av dette blir drap forbudt, uavhengig av etnisitet og tro (Hammer, 2014).

Det religiøse, sionistiske partiet Jødisk hjem godkjenner ikke opprettelsen av en palestinsk stat på Vestbredden, og anser Jerusalem som det jødiske folkets evige og udelelige hovedstad. Dessuten oppfatter partiet de israelske bosettingene på Vestbredden som nødvendige for Israels sikkerhet. Partiet har samarbeidet med flere likesinnede ytre-høyre partier, som for eksempel Otzma Yehudit og Tkuma før valget i 2019, etter oppfordring fra datidens statsminister Netanyahu for å unngå at partiene hver for seg ikke klarte å krysse sperregrensen for å få seter i Knesset (Jewish Virtual Library, u.å.).

Otzma er et kahanistisk religiøst parti på det ytre høyre. En av dets grunnleggere, Ben-Ari, var en tidligere aktivist for det voldelige, ekstreme partiet Kach og ble i 2019 diskvalifisert fra å stille til valg i Knesset. I likhet med Jødisk hjem står Otzma for okkupasjon av Vestbredden.

Det er imot Oslo-avtalene, arabere og dannelsen av en palestinsk stat, samt å forhandle med de palestinske autoritetene. Når det gjelder arabiske ekstremister, så vil partiet deportere dem (Jewish Virtual Library, u.å.).

Tkuma ønsker heller ikke å gi territorielle konsesjoner. I hovedsak støtter det okkuperingen av en bestemt del av Vestbredden, men det har noen medlemmer som mener at hele Vestbredden skal annekteres (Jewish Virtual Library, u.å.). Ut fra dette ser vi at Netanyahu hadde tilknytning til partier som står lenger til høyre for hans eget parti, som han har trekket inn i nasjonalforsamlingen, og dermed den politiske beslutningsprosessen. Disse partienes politiske mål vil utgjøre et hinder for dannelsen av en selvstendig palestinsk stat, slik det internasjonale fredsarbeidet har lagt til grunn, og indikerer at okkupasjonen vil vedvare, noe som betyr at palestinernes fremtid vil lite sannsynlig være noe annet enn et liv under en okkupasjonsmakt. Hvordan et slikt liv påvirker palestinernes hverdag og levekår, skal belyses senere i analysen.

Et annet eksempel på en uttalelse, som stiller spørsmål ved hvorvidt vedkommende egner seg til å utøve sin rolle med reell rettferdighet og likhet, er en uttalelse fra tidligere justisministeren Ayelet Shaked. Det har blitt rapportert at hun skrev følgende: «Hva er så skummelt med å forstå at hele det palestinske folket er fienden?... De er alle fiendtlige kjempere, og deres blod skal være på alle deres hoder. Nå inkluderer dette også mødrene til martyrene, som sender dem til helvete med blomster og kyss. De burde følge sønnene sine, ingenting ville være mer rettferdig. De burde gå, det samme burde de fysiske hjemmene der de oppdro slangene. Ellers vil flere små slanger bli oppdratt der.» (IMEU, 2015). Selv om det ikke sies eksplisitt at jødiske israelere bør drepe palestinere, så er fremkommer det av dette en voldelig retorikk, som kan tolkes som en tillatelse til å angripe palestinere.

Avigdor Lieberman, som har vært utenriksminister, har også uttalt seg på en måte som kan oppfordre til voldsbruk i bestemte situasjoner. Han sa riktignok at han ikke har et problem med at arabere skal være israelske borgere, at han aksepterer «... de som identifiserer seg med [dem]» og at han «forventer at alle arabere, kristne og jøder skal være lojale mot staten [Israel], uavhengig av religiøs tilhørighet, og å tjenestegjøre i IDF.» Men hva er konsekvensen om de ikke er lojale på den ønskede måten? Da vil Lieberman at disse arabernes hoder skal kuttes av – under et valgarrangement sa han at «De som er med oss fortjener alt, men de som er imot oss fortjener å få hodet hugget av med en øks (...)» (Cohen, 2015). Dette minner om terrorgruppen IS sine offentlige, brutale voldsmetoder, som også inkluderte halshugging, og som var ment å skape frykt (FN-sambandet, 2022).

De fremmede som truer fellesskapet:

Samtidig er det forhold fra palestineres side som virker truende og utgjør en trussel for det jødiske fellesskapet. Et palestinsk opprør mot Israel i 1987 på Gazastripen og Vestbredden resulterte i dannelsen av den militante islamistiske bevegelsen Hamas, som også er et politisk parti. I det påfølgende året kunngjorde Hamas at Israel må opphøre som en stat da den ikke er legitim. Dette tilsier at målet i utgangspunktet er å gjenvinne hele Palestina, men Hamas har blitt mer moderat i den forstand at det har anerkjent den israelske staten, ved å fastsette et nytt mål som går ut på å heller danne sin palestinske stat innenfor grensene i forkant av okkupasjonen i 1967. Det har brutt ut tre kriger med Israel gjennom årene Hamas har styrt Gazastripen, og vold- og konfliktnivået har til tider økt betydelig. Hamas har kjempet mot den israelske okkupasjonen ved bruk av blant annet raketter og selvmordsbombere (Stoa, 2021).

Vi har også en rekke nylige eksempler på palestinske angrep. Etter sammenstøt ved al-Aqsa moskeen i Jerusalem i 2021 mellom israelske sikkerhetsstyrker og palestinske demonstranter, avfyrte Hamas raketter fra Gazastripen, som de kalte «(...) et svar på israelske forbrytelser og aggresjon» (NTB nyheter, 2021). Det har hittil i inneværende år forekommet flere voldelige, dødelige hendelser. En israelsk araber, som planla å bli med i terrorgruppen ISIL, kjørte på en syklist med bilen sin, for å deretter knivstikke tre personer. Etter noen få dager var det to israelske arabere som drepte to politibetjenter i Hadera, en hendelse som ISIL påsto å stå bak. Nåværende statsminister Bennett tolket dette som en terrorbølge, og angrepene ble til og med fordømt av den palestinske presidenten Mahmoud Abbas (United Nations, 2022).

Palestineres angrep på Israel, både fysiske og verbale, kan dermed defineres som en trussel mot det jødiske fellesskapet. Som Shaked's uttalelse viser, finnes også synspunktet om at alle palestinere er en trussel. Dette er et syn som forsterker skillet og fiendtligheten mellom folkegruppene, og legger opp til at disse to etniske gruppene ikke kan leve sammen.

6.2 Sionismen: en etnisk, ekskluderende nasjonalisme

Det finnes en rekke faktorer som forener og skaper samhold blant mennesker, deriblant felles språk, historie, kultur og religion. Dette legger samtidig skillelinjer mellom andre grupper som er forskjellige. Som følge av sionismens og den israelske statens *jødiske* karakter utviklet det seg en ekskluderende type nasjonalisme som har grunnlag i etnisitet. Sionismen er tilknyttet etnisitet i større grad enn religion. Den gikk inn for selvbestemmelsesrett og en egen

stat for det jødiske folk og aksepterte hovedsakelig tilstedeværelsen av og sameksistens med andre folkegrupper, men disse vil ha en annen status i samfunnet enn jødene. Arabiske israelere har riktignok en rekke rettigheter, som stemmerett og de kan stille til valg (B'TSELEM, 2021), men på grunn av den overordnede statusen "jødisk nasjonalitet" er ikke statsborgerskap et grunnlag for like rettigheter i Israel.

Nasjonalstatsloven fra 2018 fastslår at den etnisk-religiøse identiteten til staten er kun jødisk. Selv om palestinere som bor har bodd permanent i Israel etter 1948 har fått israelsk statsborgerskap, kan det tilbakekalles ved blant annet "brudd på troskap" til staten (Al-Haq, Addameer og Habitat International Coalition, 2022, s. 31). Den etniske nasjonalismen i Israels tilfelle kan dermed skilles fra andre stater. I for eksempel Norge vil en innvandrer som får norsk statsborgerskap oppnå samme rettigheter som en etnisk norsk person – her er det altså en *inkluderende* nasjonalisme. I Israel er det derimot større grad av *ekskluderende* nasjonalisme, da etnisitetens religiøse karakter begrenser hvem som kan inkluderes i og bli en del av den. Dette betyr videre at palestinerne og andre ikke-jøder ikke kan assimileres i full grad.

Assimilering, som er et element i kulturnasjonalisme, er en av måtene en kolonimakt kan eliminere kulturen til de innfødte innbyggerne på, noe som fratrar dem en viktig del av deres identitet (Wolfe, 2006, s. 401). På grunn av den etnisitetstypen som den israelske staten har bygget på kan det sies at det ikke nøyaktig er kulturnasjonalisme vi ser i Israel. Det er mulig å konvertere til jødedommen, men i utgangspunktet er familiebakgrunn sentralt i forestillingen om jødiskhet. Ifølge ortodoks jødisk lov er en *jøde* «(...) en som er født av en jødisk mor.» Videre har alle jøder, etter jødisk tradisjon felles stamfar, Abraham, og slik tilhører jødene samme familie. Dette betyr at ens fødsel er «[inngangen] til det jødiske samfunnet.» Dette jødiske fellesskapet kom til uttrykk i politisk sionisme, som igjen drev frem etableringen av Israel (Harvard University, u.å.).

Selv om jødene som innvandret til Israel kom fra land der de muligens hadde levd i mange generasjoner, for eksempel Russland eller Polen, så beholdt de sin egen kultur og identifiserte seg som *jøder* heller enn eksempelvis russere eller polakker. Til tross for at det religiøse aspektet ble sekularisert og demokratisert, «(...) vedvarte jødisk etnisk, politisk og kulturell identitet.» (Harvard University, u.å.). Med sionismen ble altså religiøsitet underordnet jødisk etnisitet som et kjennetegn som samlet og knyttet jøder fra ulike land sammen. Det var altså *jødiskhet* i stedet for jødedommen som var i fokus. En annen faktor som viser at sionismen

ikke nødvendigvis var knyttet til religion i sin statsbygging er at mange av de første sionistene, deriblant Theodor Herzl, anså ikke Palestina som det eneste mulige landområdet der den jødiske staten kunne dannes. Det var dermed «jødeproblemet» heller enn «jødedommens problem» som var hovedspørsmålet her (Abulof, 2022).

Videre var ikke den jødiske nasjonalismen «rasebasert», i den forstand at sionismens mål var å opprette et trygt nasjonalhjem for *alle* jøder, som tidligere nevnt. Jøder fra hele verden kunne dermed innvandre til Israel, uavhengig av for eksempel deres hudfarge og bakgrunn. Dette ble sikret av tilbakevendingsloven av 1950, som bestemte at enhver jøde har rett til å innvandre til Israel og bosette seg i alle områdene Israel kontrollerer – det vil si også de okkuperte palestinske territoriene. Med dette fulgte en jødisk nasjonalitet som ga jøder fra hele verden en høyere status enn ikke-jøder med israelsk statsborgerskap (Al-Haq, Addameer og Habitat International Coalition, 2022, s. 30 – 31).

Israel har tatt imot jødiske innvandrere fra mange ulike land. Blant annet flyktet hundretusenvise av jøder til Israel etter nazistenes forfølgelse av jødene. I tillegg strømmet det jøder til Israel fra Afrika og Midtøsten (Heian-Engdal, 2021). Fra sovjetstatene flyttet over en million jøder til Israel etter at Sovjetunionen ble oppløst (FN-Sambandet, 2021). En utfordring dette skapte for den israelske staten var «(...) å få smeltet disse ulike befolkningsgruppene sammen.» (Heian-Engdal, 2021).

Det kan diskuteres i hvilken grad noen av disse jødene ble diskriminert av andre jøder, eller sto sterkere i det israelske samfunnet enn andre. Jødene er delt i to hovedgrupper – de som kommer fra Asia og Afrika, kalt sefardiske jøder, og askenasiske jøder, som har europeisk opprinnelse. Den sionistiske bevegelsen var dominert av de askenasiske, som har «(...) forblitt en politisk og kulturell elite i landet (FN-Sambandet, 2021). Det oppsto et hierarki og ble skilt mellom disse to gruppene av jøder. For eksempel ble mange sefardiske bosatt i «... fjerne leire med lite infrastruktur og i "utviklingsbyer" i periferien, hvor de måtte konkurrere med palestinere om ... arbeid og knappe muligheter.» (Karkabi, 2021). Diskriminering mellom disse gruppene har også blitt påpekt av blant annet innenriksminister Aryeh Deri og utdanningsminister Naftali Bennett, som viste til at askenasiske skoler avviser en del ultraortodokse sefardiske jenter på bakgrunn av deres etniske opprinnelse (Newman, 2017).

Likevel kan det sies at det ikke var en rasenasjonalisme som drev frem etableringen av den jødiske staten, for i utgangspunktet var altså dette nasjonalhjemmet ment for alle jøder i

verden. Det har også blitt iverksatt tiltak for å forebygge rasisme og voldelig ekstremisme og fremme toleranse. Den israelske regjeringen kom med programmene «By uten vold» og «Israelsk håp», der over 250 kommuner motarbeidet kriminalitet og vold gjennom blant annet samfunns- og utdanningsprosjekter og aktiviteter som forsterker fellesskapet og samarbeid mellom ulike grupper i samfunnet. For eksempel var et av disse målene et «mer mangfoldig og rettferdig høyere utdanningssystem, for å forberede nyutdannede på livet i et samfunn som verdsetter sameksistens og partnerskap.» (Bureau of counterterrorism, u.å.).

6.2.1 Et land uten et folk for et folk uten et land

Det fantes videre uttrykk og mål assosiert med sionismen som bidro til å tilrettelegge for utvikling i retning av okkupasjon og diskriminering. To eksempler som skal diskuteres her er uttrykket «et land uten et folk for et folk uten et land» og ideen om *Eretz Israel*.

Et kjent uttrykk som har blitt brukt i forbindelse med sionismen – både som et argument for jødernes innvandring til Palestina og dannelsen av deres nasjonalhjem her, og som et argument mot dette – var *et land uten et folk for et folk uten et land*. Det ble enkelt for anti-sionister å, for det første, kritisere sionismen for å være urettferdig, da uttrykket kan forstås som et forsøk på å undergrave palestinsk eksistens og kultur. For det andre kunne det argumenteres for at det jødiske nasjonalhjemmet bygger på falske premisser, da Palestina var befolket og dermed ikke var «et land uten et folk». For eksempel kalte Salman Abu Sitta, grunnlegger og president av Palestine Land Society, uttrykket «en ond løgn for å gjøre det palestinske folket hjemløst.» I 1918 skrev Ameer Rihami, en kristen arabisk nasjonalist, at han selv ville ha oppfordret til at dette «folkeløse landet» skulle gis til jødene, hvis det bare stemte at landet virkelig var uten et folk, og jødene virkelig var uten et land (Muir, 2008).

Vi kan forstå Rihamis påstand i lys av at jødene som innvandret til Palestina var borgere i andre land før de kom hit, selv om de ble utsatt for målrettet undertrykkelse og forfølgelse. For eksempel innvandringsbølgen i perioden 1924 til 1929 forårsaket av Polens anti-jødiske politikk, og fra 1929 til 1939 da mange jøder innvandret til Palestina som følge av jødeforfølgelsene i Tyskland (Heian-Engdal, 2019). Slik sett var de ikke en folkegruppe uten et land, men heller et folk som fikk behov for et trygt sted i kjølvannet av den økende antisemittismen og jødehat i Europa, selv om de opprinnelig hadde egne land de var statsborgere i. Dette uttrykket har også blitt brukt til å stille spørsmål ved rettferdiggjøringen

av et jødisk nasjonalhjem i Palestina. For eksempel la den arabiske litteraturteoretikeren Edward Said dette til grunn for å nekte Israels rett til å eksistere, med den begrunnelsen at sionistene bygde sitt krav på landområdet på den falske premissen at landet var uten et folk (Muir, 2008).

Denne beskrivelsen av Palestina har blitt forsvart med at det nevnte uttrykket har blitt feiltolket og misbrukt. På 1800-tallet var det utbredt i Vesten å knytte nasjoner eller folk med territorium. Det å påstå at et land var uten et folk betydde derfor ikke ordrett at det ikke finnes mennesker der, men at de ikke har en nasjonal politisk karakter, og det var dermed ikke et middel for å benekte eksistensen av mennesker som allerede bor der. Noen av de som støttet at jødene skulle returnere til Palestina aksepterte at eksisterende arabere skulle fortsette å bo her etter opprettelsen av den jødiske staten, da det finnes etniske minoriteter i alle nasjonalstater (Muir, 2008).

Hittil har det blitt vist både for- og motargumenter mot uttrykket. Det er verdt å merke at det på den andre siden har blitt stilt spørsmål ved hvorvidt det faktisk ble tatt i bruk av de første sionistene. Det ble brukt en rekke andre betegnelser og slagord av sionister, som blant annet «Landet Israel for Israels folk i henhold til Israels Torah», «jødisk stat», «et Palestina åpent for alle jøder» og ikke minst «jødisk nasjonalhjem». Ifølge Muir ble det funnet over 3000 omtaler av «jødisk nasjonalhjem» i løpet av 1948 i de 7 store amerikanske avisene the Atlanta Constitution, Boston Globe, Chicago Tribune, Los Angeles Times, New York Times, Wall Street Journal, and Washington Post. Til sammenligning var «land uten folk» omtalt kun fire ganger. Dette støtter mange forfatteres oppfatning av uttrykket som noe som ble brukt i en kort periode. Allerede i 1922 var det ifølge journalisten William Denison McCrackan ikke lenger i bruk (Muir, 2008).

Uansett hvilken tolkning av uttrykket en legger til grunn og i hvilken grad det ble brukt, så kunne det utnyttes til å tiltrekke jødisk innvandring til Palestina og rettferdiggjøre settlerkolonialisme. Denne typen kolonialisme innebærer at den eksisterende befolkningen i et område drives ut ved at kolonimakten sender nybyggere dit for å bosette seg og danne samfunn der (Tøllefsen, 2019). Det er dette vi ser i Israel med de mange jødiske bosettingene som har blitt etablert i de palestinske områdene. Nasjonalhjemmet som jødene fikk i Palestina kan derfor sies å være en av den moderne historiens mest unaturlige stater, i den forstand at «(...) den var en stat av nykommere.» (Sprinzak, 1991, s. 11).

Hvis vi legger en kolonial og ideologisk betydning til grunn for «et land uten et folk for et folk uten et land», så kan det ses som en variant av *Terra nullius*, som betyr «ingens land». Dette konseptet har gjennom historien blitt brukt av settlerkolonier til å legitimere elimineringen av de innfødte i det aktuelle området. Også her kan det legges frem lignende argument som tidligere: «ingens land» betyr ikke at det ikke fantes mennesker i området, men det ble ansett som tomt av kolonistene dersom det ikke var et moderne samfunn. Palestinere ble ikke ansett som en nasjon, men kun som en gruppe individer eller samfunn (DecolonizePalestine, u.å.). Kolonimakten kunne legge dette til grunn for å påta seg ansvaret for å bygge opp og utvikle området. Dette oppbyggings- og utviklingsprosjektet kunne igjen brukes for å kreve eierskap til området. En måte å rettferdiggjøre dette på var å beskrive landområdet som livløst, noe vi finner eksempel på også i Palestinas tilfelle.

Under et møte med FNs spesialkomité for Palestina som ble avholdt i Jerusalem den 8. juli 1947 beskrev Chaim Weizmann sine besøk til Palestina slik: «Jeg husker da jeg først kom i 1908 og deretter i 1918 da jeg reiste sammen med general Allenby, en ... øverstkommanderende som erobret Palestina. Jeg reiste med ham fra Ramallah, fra Tel-Aviv til Jerusalem, og vi reiste gjennom et upleiet, ufruktbart land. Det var ikke mye grønt, og han snudde seg mot meg og sa: "(...) Tror du virkelig noen vil komme og bosette seg i dette landet?". Weizmann forklarer så at da generalen så landet på nytt etter en del år, ombestemte han seg. Årsaken til endringen ligger ifølge Weizmann i at «Palestina (...) frigjør energier ... i det jødiske folk som ikke er frigjort noe annet sted. Så snart en jøde kommer i kontakt med dette landet, begynner han å føle seg som om han har vendt tilbake. ... Dette er følelser som vokser ... i alle av oss, og ... Palestina ble en verdifull eiendom som vi øser vår svette, blod, innsats og oppfinnsomhet i for å gjøre det til det det er.» (United Nations, 1947).

Dette kan ses i lys av at settlerkolonialisme ofte må undertrykke eller rive ned for å bygge opp igjen på den måten de ønsker. Slik Theodor Herzl illustrerte: «Hvis jeg ønsker å erstatte en ny bygning med en gammel, må jeg rive før jeg bygger.», og som varaordfører i Vest-Jerusalem Meron Benvenisti sa: «Som medlem av en banebrytende ungdomsbevegelse fikk jeg selv ørkenen til å blomstre ved å rykke opp de eldgamle oliventrærne av al-Bassa for å rydde bakken for en bananlund, slik det kreves av prinsippene for «planlagt oppdrett» til min kibbutz, Rosh Haniqra.» (Wolfe, 2006, s. 388). Jaffa har måttet tømmes for sin arabiske fortid og arabiske innbyggere for at arkitekter skal kunne se om regionen som en "typisk by i Midtøsten."

Dette viser hvordan sionistene følte både tilknytning og rett til landet, fordi de har utviklet og forbedret det til den grad at det gikk fra å være et sted som general Allenby ikke trodde at noen ville bo, til å bli en mer moderne stat. Noen vil mene at det å likestille sionisme med kolonialisme er antisemittisk, i den forstand at det nekter jødene retten til selvbestemmelse. Det presiseres imidlertid at det er en forskjell her mellom det å avvise jødernes rett til eget hjemland og selvbestemmelse, og det å kritisere måten de oppnår dette på, som kan fremprovosere vold og skape konflikt mellom begge parter. På samme måte er ikke det å holde demonstrasjoner mot Israel nødvendigvis antisemittisk, da det kan være rettet mot *regjeringens* aggressive og diskriminerende handlinger og ikke jødedommen i seg selv eller jødene som en folkegruppe.

Dette kan ses i lys av at settlerkolonialisme ofte må undertrykke eller rive ned for å bygge opp igjen på den måten de ønsker. Slik Theodor Herzl illustrerte: «Hvis jeg ønsker å erstatte en ny bygning med en gammel, må jeg rive før jeg bygger.», og som varaordfører i Vest-Jerusalem Meron Benvenisti sa: «Som medlem av en banebrytende ungdomsbevegelse fikk jeg selv ørkenen til å blomstre ved å rykke opp de eldgamle oliventrærne av al-Bassa for å rydde bakken for en bananlund (...)» (Wolfe, 2006, s. 388) – og dette var ikke et engangstilfelle, men har mer eller mindre blitt normalen. Dette skader palestinske familiers inntektskilder, opprettholder spenningen mellom konfliktpartene og kan resultere i voldelige sammenstøt.

Det ble blant annet dokumentert i 2018 av B'TSELEM at over 2000 vinranker og trær ble rykket opp, eller ødelagt på andre måter av bosettere i løpet av omtrent 2 måneder, i tillegg til blant annet høyballer som de hadde tent på (B'TSELEM, 2018). Videre ble det rapportert av Ghassan Daghlas, som overvåker vold begått av bosettere på Vestbreddens nordlige del, flere angrep gjennom høsten 2021 – fra august til oktober ble minst 22 palestinere skadet av bosettere, som også ødela minst 1800 trær eid av palestinere. Angrepene ble beskrevet av FN som «ideologisk motiverte og primært utformet for å ta over land, men også for å skremme og terrorisere palestinere». Med dette til grunn ba Den internasjonale røde kors-komiteen i en uttalelse den 12. oktober 2021 om «(...) beskyttelse av palestinske bønder», og viste til at over 9000 trær på Vestbredden ble ødelagte i løpet av ett år (Al Tahhan, 2021). Dette viser at ødeleggelsene og volden palestinere utsettes for av bosettere er av signifikant har signifikant og negativ effekt på deres livsopphold.

Sionistene ville som sagt danne en moderne, jødisk stat i Palestina. Men modernitet kan imidlertid ikke alene forklare israelernes okkupasjon av stadig flere palestinske områder. Det som kan forklare dette er målet om en jødisk stat i *Eretz Israel*.

6.2.2 Det historiske Eretz Israel

Theodor Herzl grunnla den politiske sionismen i 1897, som siktet på å danne et hjemsted for jødene i *Eretz Israel*. «Sionismen» kommer fra «Sion», som brukes om Tempelhøyden og Jerusalem, og har tilknytning til en historie som strekker seg helt tilbake til år 70 evt. og romernes «(...) fordrivelse av jødene fra Judea.» (Groth, 2021). Betegnelsen «Eretz Israel» refererer til det bibelske Israel, som ifølge bibelen er landområdet Gud lovet jødene. Det har imidlertid vært ulike tolkninger av hvilke områder som hører til dette, da Eretz Israel ikke viser til klart definerte geografiske grenser. På bakgrunn av dette har blant annet Israels okkupasjon av Vestbredden blitt forsvart (Leraand, 2021).

Den sørlige delen av Vestbredden betegnes som *Judea* (Groth, 2019). I den nordlige delen finnes det et fjellrikt område, som kalles *Samaria* (Groth, 2019). I tillegg til israelsk kontroll over disse områdene, var det enkelte på høyresiden som hevdet at også deler av blant annet Sinai i Egypt og Golanhøydene i Syria tilhører Eretz Israel. Videre mener noen ortodokse jøder at Eretz Israel ikke skal overlates til andre enn jøder. En konsekvens av Seksdagerskrigen i 1967 var nettopp Israels okkupasjon av Vestbredden, Øst-Jerusalem og Golanhøydene, slik at det var særlig etter denne krigen at «Eretz Israel» fikk en større politisk betydning, i tillegg til den religiøse (Leraand, 2021).

Det har vært delte meninger blant høyresionister og jøder om hvorvidt eksistensen av staten Israel er legitim ut fra et religiøst perspektiv. Sionismen hadde opprinnelig en sekulær karakter, men bevegelsen hadde også ortodokse medlemmer, som ga sionismen en religiøs gren, Mizrahi, for å gi det jødiske samfunnet en religiøs, tradisjonell form. Noen ultraortodokse jøder anså derimot dannelsen av den jødiske staten som en menneskelig innblanding i Guds plan for dem, og støttet av den grunn ikke Israel. Tross denne motstanden ble den ultraortodokse politisk bevegelsen Agudat Israel dannet og en del av disse jødene deltar likevel i det politiske livet (Groth, 2021). Agudat Israels grunnleggere var av oppfatningen at en jødisk stat skulle opprettes etter Messias' ankomst (Groth, 2018). I tråd

med dette finner vi de som anser dannelsen av Israel og politisk sionisme nettopp som en «(...) innledning til den messianske tiden.», for eksempel retningen som læres ved Merkaz haRav Kook jeshiva i Jerusalem (Groth, 2021).

Med ideen om statsdannelse i Eretz Israel ble det dermed naturlig å stadig utvide områdene de fikk tildelt i FNs delingsplan i 1948.

Tre palestinske områder som Israel har betydelig kontroll over er Gazastripen, Vestbredden og Øst-Jerusalem. I disse okkuperte områdene kontrollerer Israel rundt fem millioner palestinere på måter som griper inn i deres privatliv og er en stor del av dagliglivet deres. Okkupasjonsmaktens politikk fører, slik det vil bli vist, både direkte og indirekte til voldelige sammenstøt. På Gazastripen er det Israel som styrer hva og hvem som kan komme inn til Gaza og forlate området, og når dette kan skje. Dette berører tilgangen til grunnleggende og livsviktige varer og tjenester og innbyggernes bevegelsesfrihet. For eksempel har palestinere i hovedsak ikke tillatelse til å forlate Gaza og hvilken mat som kan føres inn til og eksporteres fra Gaza, samt tilgjengeligheten av medisiner, utstyr og medisinsk behandling reguleres av Israel (B'TSELEM, 2017).

De vanskelige forholdene i Gaza har drevet mange av byens innbyggere til å utagere av frustrasjon. I denne inngjerdede byen lever palestinere med stadige strømbrudd, forurenset vann og et svekket helsevesen, og ikke minst høy arbeidsledighet blant unge. Blokaden Israel og Egypt har opprettholdt over Gaza har medført at innbyggerne heller ikke har kunnet få nødvendige varer utenfra. Som følge av dette har palestinerne her tydd til blant annet kasting av brennende flasker og steiner mot israelske soldater som befinner seg på den andre siden av gjerdet, og protester langs gjerdet i forsøket på å få blokaden opphevet og mulighet til å returnere til deres forfedres hjem i Israel. Resultatet har vært at når palestinske demonstranter har brukt vold eller ødeleggelse for å fremme sitt budskap, har Israel svart med å blant annet øke prisene eller fysisk angripe palestinere. Dette skaper utrygghet, håpløshet og maktesløshet, og innbyggerne føler ifølge psykolog Hassan Zyada, «...at de lever i et ukontrollerbart miljø» (Holmes og Balousha, 2019).

Ikke bare innbyggernes liv blir påvirket, men også humanitære organisasjoners og menneskerettsforkjemperes mulighet til å reise inn for å hjelpe innbyggerne og dokumentere hvordan internasjonal lov og menneskerettigheter brytes i området. Gazas luftrom og territorialfarvann kontrolleres av Israel, som tillater hverken palestinere, utlendinger eller til

og med israelere fra menneskerettighetsorganisasjoner å komme inn i Gaza (Human Rights Watch, u.å.).

Den svært begrensede tilgangen til viktige varer og tjenester i Gaza bidrar i sin tur til redusert levestandard og livskvalitet. Innenfor helseforskning har Instituttet for samfunnshelse (ICPH) ved Birzeit-universitetet, i samarbeid med Universitetet i Oslo, funnet at livskvaliteten er høy i Israel, som var nummer 17 i rangeringen i FNs Indeks for menneskelig utvikling (HDI) i 2011. Til sammenligning kom de palestinske områdene som nummer 114 på HDI. Det ble videre funnet at den fremste faktoren som svekker livskvaliteten i Palestina, er den israelske okkupasjonen (Isaksen, 2012).

På Vestbredden fører de israelske bosettingene til en noe annerledes form for kontroll av israelske myndigheter. Her setter soldater opp midlertidige og permanente veisperringer og kontrollposter som begrenser palestinernes bevegelsesfrihet. Denne innskrenkes ytterligere av Siviladministrasjonens strenge politikk vedrørende utstedelse av ulike typer tillatelser. Disse inkluderer blant annet hvem som får jobbe i Israel, hvem kan reise til utlandet, besøke Gaza eller dra til Jerusalem for å tilbe. Igjen ser vi hvordan sentrale deler av livet til de cirka tre millioner palestinere på Vestbredden kan påvirkes negativt av Israels politikk (B'TSELEM, 2017).

I øst-Jerusalem finner vi også tiltak som skaper vanskeligheter palestinernes hverdag. Dessuten har Israel bygget en mur mellom palestinske nabolag og resten av den hellige byen, noe som medfører at omtrent 140000 palestinere som bor her må gå gjennom sjekkpunkter på vei til for eksempel sykehus eller jobb. Videre har utbyggingspolitikken som Israel driver her hindret palestinerne i å bygge ut egne områder og boliger, noe som igjen fører til at områdene de har tilgjengelig blir overbefolket. Det har derfor blitt bygget boliger uten tillatelse, men dette er egentlig ikke et reelt alternativ da israelske myndigheter ofte pålegger rivning av dem (B'TSELEM, 2017).

Virkeligheten som har blitt illustrert hittil viser forskjellen mellom de to folkegruppene, og den har blitt skapt av beslutninger tatt av israelske politikere, velgerne som har stemt på dem, dommere og soldater blant annet. Dette landet består av omtrent 13 millioner innbyggere, men kun 8 millioner har politiske og andre rettigheter, slik at resten av innbyggerne må leve i henhold til andre innbyggers beslutninger og valgpreferanser, og bli styrt av politikere som de ikke har valgt selv (B'TSELEM, 2017).

6.3 Maktskiftet som snudde retningen i konfliktarbeidet

I 1977 overtok Likud regjeringsmakten fra Arbeiderpartiet, og dette var første gang siden Israel erklærte sin uavhengighet at det ble styrt av et annet parti enn Arbeiderpartiet (Jewish Virtual Library, u.å.). Dette markerer en overgang fra en politisk ledelse som var samarbeidsvillig og prioriterte fred, til en som satte dens territoriale mål fremfor en reell fred. Fra 1948 var det ett parti, Mapai, som styrte Israel i mange år (Sprinzak, 1991, s. 12). Mapai ble etablert i 1930 og sto for «arbeidernes parti i landet Israel». Det var det sterkeste og mest dominerende partiet frem til 1968, da det sammen med Labor Unity og Rafi dannet det israelske arbeiderpartiet. Fire Mapai-medlemmer – David Ben-Gurion, Moshe Sharett, Levi Eshkol og Golda Meir – ble statsministre. Dette var et sentrum-venstre parti, men har gått i regjeringskoalisjoner med partier til lenger høyre (The Israel Democracy Institute, u.å.).

Det sosialistiske partiet Labor Unity gikk inn for å oppnå fred uten å inngå territoriale kompromisser eller gi konsesjoner, og forsvarte fortsettelsen av jødisk bosetting (The Israel Democracy Institute, u.å.). Ben-Gurion og flere andre Mapai-medlemmer splittet seg fra Mapai og dannet et eget parti i 1965, Rafi, og de ville blant annet drive en mer aggressiv utenrikspolitikk enn Mapai. Etter Seksdagerskrigen gjenforente de fleste Rafi-medlemmene seg med Mapai og Labor Unity for å danne Arbeiderpartiet (The Israel Democracy Institute, u.å.).

Over tid beveget Arbeiderpartiet seg lenger mot venstresiden i Israel-Palestina konflikten, og ble det første store partiet som støttet opprettelsen av en palestinsk stat og forhandlinger med PLO (den palestinske frigjøringsorganisasjonen). Fra 1992 begynte Arbeiderpartiets makt og oppslutning å synke. Blant dets medlemmer som ble statsministre er Yitzhak Rabin og Shimon Peres (The Israel Democracy Institute, u.å.). Under Rabins ledelse ble det gjennomført forhandlinger med PLO. Videre inngikk Arbeiderparti-regjeringen fredsavtale med Jordan og førte fredssamtaler med Syria, og det ville løse konflikten med palestinere «(...) gjennom diplomati og forhandlinger.» (Leraand, 2021).

Rabin ble som nevnt tidligere drept av en ekstremist på grunn av hans samarbeid med palestinere, og siden dette har høyresiden vært dominerende. Vi kan tydelig se hvordan dette har drevet konflikten i en retning som gjør to-statsløsningen nærmest umulig og bidratt til økt undertrykkelse av palestinere. Benjamin Netanyahu var statsminister for første gang fra 1996 til 1999, og han var en mostander av Oslo-avtalen. Hans politiske og ideologiske ståsted

følger av hans fars, som var en tilhenger av den revisjonistiske høyresiden, der «(...) en sterk militærmakt som løsningen på konflikter og trusler mot den jødiske staten...» og konflikten mellom palestinerne og Israel forstås som et hat mot jødene, står sentralt. Slike ideer produserer aggressiv eller offensiv politikk, uten fokus på fredsforhandlinger (Heian-Engdal, 2021). Med Netanyahu som statsminister i over ti år, har en fredelig tostatsløsning blitt nærmest umulig å få til, også for fremtidige regjeringer (Hercz, 2021)

Israelerne fikk endelig en forandring da Naftali Bennett overtok statsministerposten i 2021. For palestinernes del innebar ikke dette noe særlig forandring, i alle fall ikke en som er til fordel for dem. Bosettertilhengeren Bennett ledet Yamina-partiet som vil annektere mye av Vestbredden. Om palestinere har han blant annet sagt at «(...) palestinske terrorister burde skytes, ikke løslates.» Han hevdet også at Vestbredden ikke er okkupert fordi «det aldri var noen palestinsk stat der», og at man aldri kan løse konflikten med palestinerne, men må holde den ut. (NTB, 2021). Høyresidens maktovertakelse bidro altså til at konflikten med palestinerne ble opprettholdt og at løsningen som det internasjonale samfunnet etterstrebet ble mer eller mindre umulig, og dermed gjort det lite sannsynlig at palestinerne får en egen selvstendig stat.

6.4 Det ytre høyres plass i det politiske systemet

6.4.1 Representasjon i Knesset og hvorvidt sionismen var en demokratisk bevegelse

Med de ovennevnte eksemplene kommer vi inn på det første skillet i typologien, som er mellom det radikale og det ekstrem høyre. Høyre-radikale vil i utgangspunktet opprettholde demokratiet. Sprinzak identifiserer et paradoks ved det israelske radikale høyre. På den ene siden var ikke den sionistiske bevegelsen demokratisk, i alle fall ikke i den vestlige, konstitusjonelle betydningen (Sprinzak, 1991, s. 11). Slik det har blitt vist, la den heller opp til at én gruppe – jødene – ble dominerende, i signifikant grad på bekostning av ikke-jøder. Konstitusjonen danner grunnlaget for både rettssystemet i en stat og hvordan samfunnet skal styres. Dette innebærer at det legges begrensninger for statsstyrets og de øvrige borgernes handlefrihet. «Konstitusjonelt demokrati» betyr dermed «... demokrati i kraft av, og innenfor,

konstitusjonens rammer.» (Smith, 2021, s. 7). Israel klarte ikke å lage en grunnlov da det i 1948 erklærte sin selvstendighet, grunnet uenigheter om blant annet religionens rolle. I løpet av de neste to årene vedtok Knesset bestemmelser om de ulike statsorganenes rolle og at det kan utarbeides fundamentale lover. Over tid har det blitt vedtatt slike lover, men det har ikke blitt laget en samlet grunnlov (Berg, 2021).

På den andre siden var det demokratiske trekk ved sionismen, da den besto av «(...) representanter for spredte samfunn, mange av dem konstant undertrykt og ydmyket.» Videre finner vi en rekke demokratiske institusjoner i landet. Israel har utviklet et partisystem som er konkurransedyktig og et uavhengig domstolsystem (Sprinzak, 1991, s. 12). Staten har i dag et parlamentarisk-demokratisk politisk system, der nasjonalforsamlingens medlemmer velges hvert fjerde år etter forholdstallsprinsippet, noe som «... gjør det enklere for flere enn to partier å oppnå representasjon i nasjonalforsamlingen.» (Berg, 2021; Berg, 2021). Knesset, som er den israelske nasjonalforsamlingen, inkluderer til og med arabere (The Knesset, u.å.).

I Israel har ytre høyre partier deltatt i det politiske systemet, noe som indikerer at de anerkjenner statens demokratiske institusjoner og demokratisk styresett, men som ikke nødvendigvis støtter like rettigheter for alle samfunnsgrupper. Blant partiene som har representert det ytre høyre i Knesset er Tehiya, Tzomet og Moledet. I 1979 grunnla tidligere medlemmer av Likud og andre politiske aktivister partiet Tehiya, som en reaksjon på Camp David-avtalen mellom Israel og Egypt. De var nemlig imot de territorielle konsesjonene som kom med denne avtalen – og slike konsesjoner generelt – og partiet hadde som hovedmål å hindre Israels tilbaketrekning fra Sinai. Slik dette indikerer, støttet Tehiya annekteringen av Vestbredden og etableringen av bosettinger her (The Israel Democracy Institute, u.å.). I forlengelse av dette går partiet for en overføringspolitikk, som innebærer at palestinere på Vestbredden skal overføres til arabiske land (Jewish Virtual Library, u.å.).

Tzomet hadde lignende territorielle målsettinger som Tehiya. Det ville innlemme Vestbredden og Gazastripen i Israel (The Israel Democracy Institute, u.å.). Med et slikt ståsted var partiet naturlig nok imot Oslo-avtalene (Jewish Virtual Library, u.å.). Dette partiet ble dannet av Rafael Eitan, som var en motstander av overføring av landområder til palestinere som en del av fredsavtaler (Jewish Virtual Library, u.å.).

Det tredje partiet, Moledet, som også kan plasseres på det ytre høyre, hevdet at den eneste veien til fred mellom arabiske stater og Israel er gjennom å separere disse nasjonene. Moledet

ville gjennomføre dette ved å omplassere «(...) den arabiske befolkningen fra Judea, Samaria og Gazastripen til de arabiske statene i regionen» (The Israel Democracy Institute, u.å.). Denne politikken ville ifølge en av partiets fremtredende ledere, Rehavam Zeevi, «(...) kurere en demografisk sykdom». Han har også kommet med negative uttalelser om palestinere. For eksempel kalte han arabere som jobber ulovlig i Israel for «kreft» og før han ble turistminister besluttet han å «(...) dempe palestinernes andre intifada ved å finne deres ´´svake steder og presse dem til de kommer til oss på alle fire og ber om våpenhvile´´.» Han mente dessuten at det å evakuere jødiske bosettere i de palestinske okkuperte områdene bryter med grunnleggende prinsipper i sionismen (Joffe, 2001).

Moledet har tidligere forent seg med Yisrael Beitenu i Knesset, som mener at minoriteter i Israel skal både respektere og identifisere seg med statens verdier og symboler, og vise solidaritet. I tråd med dette vil partiet motkjempe enhver som sørger over Israels uavhengighetsdag. Etter lovgivning som partiet har vedtatt vil statlig økonomisk støtte holdes tilbake fra lokale myndigheter som gjør dette (Jewish Virtual Library, u.å.). For eksempel var Lieberman blant annet imot at Qatar skulle få inn økonomisk støtte til Gaza og våpenhvile med Hamas. Det sistnevnte ble årsaken til at han trakk seg fra regjeringen i 2018, etter at Netanyahu inngikk en slik avtale (Wootliff, 2019).

Det høyreorienterte partiet Yisrael Beiteinu, som ble grunnlagt av Avigdor Lieberman i 1999, er ikke imot å oppnå fred med palestinerne, men det vil gå for en annen løsning enn tilnærmingen som går ut på å gi fra seg landområder i bytte mot fred (Jewish Virtual Library, u.å.). Yisrael Beiteinu vil i stedet at det skal opprettes to stater som er etnisk homogene, som hver av folkegruppene skal tilhøre (The Israel Democracy Institute, u.å.). Dette for å unngå at jøder blir ekskludert fra en eventuell palestinsk stat (Jewish Virtual Library, u.å.). Heller enn en territoriell strid med araberne definerer partiet Israels konflikt som tredimensjonal, der palestinerne, de arabiske landene for øvrig og israelske arabere er involverte. I tråd med dette hevdes det videre at konflikten ikke kan løses kun gjennom avtaler med palestinerne, men at det også er behov for fredsavtaler med andre arabiske stater, fordi det er slik Israel kan skape et fordelaktig diplomatisk og økonomisk forhold til den arabiske verden. (Jewish Virtual Library, u.å.).

I hvilken grad de ovennevnte avtalene faktisk vil løse konflikten med palestinerne kan imidlertid diskuteres. I løpet av de siste par årene har Israel inngått fredsavtaler med en del arabiske stater. I 2020 undertegnet De forente arabiske emirater (FAE) og Bahrain avtaler

med Israel, som skulle være starten på et offisielt normalisert forhold. Saudi Arabia ga israelske fly på vei til FAE tillatelse til overflyvninger. Trump beskrev disse historiske avtalene som «begynnelsen på et nytt Midtøsten». På den andre siden ble dette møtt med skuffelse fra palestinerne, som mente at de har blitt sviktet, og som ikke har tatt del i disse avtalene. Misnøyen med dette ble også demonstrert ved å avfyre raketter mot Israel fra Gaza samtidig som statene underskrev avtalen (Jentoft, 2020). Marokko og Sudan har også inngått slik avtale med Israel under Trumps presidentskap (U.S. Department of State, u.å.).

Israel har altså knyttet bånd til arabiske stater, men det har på den andre siden ikke vært like positiv utvikling i forhold til konflikten med palestinerne. Det at arabiske stater får et mer normalisert og harmonisert forhold til Israel skaper et bedre bilde av Israel, i den forstand at Israel nå er offisielt en samarbeidspartner heller enn en fiende. Når oppmerksomheten i stor grad rettes mot relasjonsbygging mellom de nevnte partene, så blir palestinerne side av konflikten i mindre grad belyst. På grunnlag av dette kan det argumenteres for at disse avtalene som har funnet sted mellom Israel og arabiske stater ikke har fungert som en del av konfliktløsningen mellom Israel og Palestina og har bidratt til et «nytt Midtøsten» der palestinerne sak undergraves i betydelig større grad. Tross Israels inngåelse av fredsavtaler med arabiske stater, så er konflikten med palestinerne er langt fra løst.

6.4.2 Høyreekstremer og -radikale har ikke behov å sitte i regjeringen

Et viktig poeng som denne oppgaven vil fremlegge er at ytterliggående politiske partier og bevegelser har i realiteten ikke behov å sitte i regjeringen eller ha seter i parlamentet for å få igjennom ønsket politikk. To sentrale faktorer som kan belyse dette er radikaliseringsprosessen av Netanyahu-regjeringen over tid og hans bosettingspolitikk (Burley, 2021).

Radikaliseringen av (Netanyahu-)regjeringen:

Likud besto opprinnelig av både høyre- og venstreorienterte partier, deriblant Free Center og Herut. Siden Likud ble grunnlagt i 1973 har det sittet i regjering over en lengre periode – fra 1977 til 1992, så fra 1996 til 1999, og deretter fra 2001 til 2006. Tre år senere kom Likud til makten igjen, med Benjamin Netanyahu som statsminister. Til tross for at partiet var imot palestinsk suverenitet og opprettelsen av en palestinsk stat, har det deltatt i forhandlinger og

inngått fredsavtaler. Det godtok konsesjoner i Camp David-avtalen og fred med Egypt i 1979, i Madrid-konferansen forhandlet det med palestinerne og trakk seg ut av Gazastripen i 2005. Likud har en høyreorientert og konservativ posisjon i sosioøkonomiske spørsmål, men er mer sentrisk i religiøse spørsmål (The Israel Democracy Institute, u.å.). Det sionistiske og sekulære partiet støtter jødisk bosetting på Gazastripen og Vestbredden, og anser Jerusalem som Israels udelelige hovedstad. Likuds maktovertakelse i 1977 markerte et maktskifte, der «(...) høyresiden fikk sin første statsminister ..., Menachem Begin...» og brøt «(...) venstresidens ... makthegemoni (...)» (Leraand, 2021).

Over tid har Likud vist mer radikale holdninger. I forsøket på å danne regjering appellerte Netanyahu til høyrepartiene under valgkampen i 2015 (Leraand, 2021). På valgdagen samme år påsto Netanyahu at «Høyrestyret er i fare. Arabiske velgere kommer i hopetall til stemmeboksene.» Likeså har Likud i senere valgkamper gitt uttrykk for at det vil tiltrekke velgere fra det ytre høyre ved å foreslå strenge lover om blant annet «(...) utvisning av familier til terrorister som har statsborgerskap, fengselsstraffer for å heve det palestinske flagget og for brenning av det israelske flagget, og statsborgerskap blir tilbakekalt for de som drar ut for å demonstrere i krigstider» (Yerushalmi, 2022). Dessuten forsikret Netanyahu i 2015 at så lenge han er statsminister er det ingen sjanse for at det opprettes en palestinsk stat, noe som er en endring fra hans tidligere, mer moderate ståsted med aksept for to-statsløsningen (Jewish Virtual Library, u.å.).

Dette gjenspeiles også i partiene Netanyahu har dannet regjering med. Etter valget i 2015 besto hans regjering av partiene Likud, Forent Torah-jødedom, Shas, Kulanu og Jødisk Hjem. Det som ligger lengst til høyre er det sistnevnte, som står for utvidelse av okkupasjonen av palestinske områder – regjeringen godkjente blant annet bygging av «(...) 900 nye, ulovlige bosetterhjem i det annekterte Øst-Jerusalem.» I tillegg vil partileder Naftali Bennett «(...) annektere mesteparten av den palestinske Vestbredden, til tross for at det strider mot internasjonal lov (...)». Med en partileder som anser at opprettelsen av en palestinsk stat «(...) hadde vært en ”katastrofe 200 år framover» (Grymyr, 2015), er det tydelig at to-statsløsningen ikke lenger er aktuell. Ikke bare palestinerne suverenitet har blitt truet, men også deres tilstedeværelse i landet. Ayelet Shaked er et tidligere Likud-medlem (Rimehaug, 2019). Hun beskrev alle palestinere som terrorister, og mente at terrorister skal drepes. Denne uttalelsen kom i etterkant av drapet på tre jødiske tenåringer på Vestbredden (Grymyr, 2015). Hvis alle palestinere er terrorister, betyr det med andre ord alle palestinere må drepes.

Voldelig retorikk og oppfatningen av vold som legitimt middel finner vi også i den kahanistiske ideologien. I 1971 ble det politiske partiet Kach etablert av Meir Kahane, som var ytterliggående til den grad at det ble nektet representasjon i nasjonalforsamlingen. Dette nasjonalistiske, jødiske partiet gjorde krav på hele det bibelske Israel og sto for at palestinere og jøder skulle atskilles, at ikke-jøder ikke skulle få israelsk statsborgerskap og at Camp David-avtalen med Egypt skulle trekkes. Dessuten ville Kach at jødisk lovgivning skulle innføres. Partiet satt ikke lenge i Knesset med denne politikken, kun i perioden 1984 til 1988 da valgloven ble endret slik at kandidatlister som blant annet fornektet Israels demokratiske styreform eller oppfordret til rasisme, slik som Kach, ikke fikk stille til valg (Leraand, 2021).

En hendelse som illustrerer Kachs ekstreme ideer er Hebron-massakren. Mens det på den ene siden ble arbeidet med konfliktløsning i 1994, blant annet gjennom Oslo-avtalene, ble det samtidig begått terror mot palestinere. Den 25. februar 1994 drepte Kach-medlemmet Baruch Goldstein palestinere i en moske i Hebron der flere hundre muslimer hadde samlet seg til bønn. Goldstein var nemlig blant de som var imot fred med palestinerne og han hadde vært med i Den Jødiske forsvarsliga (JDL), som ble betegnet som en terrororganisasjon av USA (Leraand og Jensehaugen, 2021). Baruchs angrep ble støttet av JDL. Siden det ble etablert av Kahane i 1968 har JDL stått for en rekke voldelige angrep i USA, Palestina og Israel. FBI registrerte 17 bombeangrep i USA fra JDL i perioden 1980 og 1985 (IMEU, 2021).

I 1990 ble Kahane drept (Leraand, 2021), men hans ekstreme ideer og mål, kalt *kahanisme*, levde videre og har blitt utført av regjeringen uten at politikere som støtter kahanisme nødvendigvis har sittet i Knesset. I 2021 fikk Kahane-tilhengere plass i Knesset, og disse var «(...) allierte av statsminister Benjamin Netanyahu's Likud-parti (...)» (The Economic Times, 2021). I 2014 tok Kahanistrådsleder Aryeh King i bruk religiøse referanser for å oppfordre til å drepe palestinere. En gruppe religiøse jøder gjorde nettopp dette, da de kidnappet den palestinske tenåringsgutten Mohammad Abu Khdeir og brant han (Sheen, 2021).

Itamar Ben-Gvir er blant de nyere Kahane-følgerne. Det ble møtt med kritikk da det ble kjent i 2021 at han, med statsminister Netanyahu's støtte, kunne få en plass i Knesset. I det israelske valgsystemet kan partier inngå en «stemmedelingsavtale», som innebærer at partiene som krysser sperregrensen kan kombinere sine overskuddsstemmer for å gi en plass til et annet parti. Ben-Gvirs og Bezalel Smotrichs valglister slo seg sammen i Den religiøse sionistiske listen, som statsministeren Netanyahu undertegnet en stemmedelingsavtale med. Dette samarbeidet ble kritisert av flere Likud-medlemmer, da kahanisme assosieres ofte med

voldelig rasisme og ekstremisme (Noy, 2021). Som reaksjon på at Høyesteretten forbød Michael Ben-Ari, som er medlem i det høyreekstreme partiet Otzma Yehudit, fra å stille til parlamentsvalg, ville Ayelet Shaked svekke Høyesterettens politiske posisjon (Levi-Weinrib, 2019). På denne måten har Likud i betydelig grad identifisert seg med høyreradikales og høyreekstremes holdninger.

Selv om det på den ene siden har vært negativ holdning til Ben-Gvirs deltagelse i parlamentet, har regjeringen i stor grad drevet en politikk der den har foretatt beslutninger og utført handlinger som samsvarer med hans kahanistisk syn, uten at han har sittet i regjeringen eller hatt et sete i Knesset. For det første er palestinerne underordnede status i samfunnet allerede nedfelt i nasjonalstatsloven. Videre foregår det allerede ødeleggelser av palestinske byer med formålet å erstatte dem med jødiske byer. For eksempel ble landsbyen Umm al-Hiran revet ned for å bli erstattet av den jødiske byen Hiran – og dette ble gjennomført uten Ben-Gvir. For det tredje stilte kulturlojalitetsloven en betingelse for fordeling av offentlige budsjetter, nemlig at jødisk overlegenhet skal aksepteres (Noy, 2021).

Med utgangspunkt i tidligere kulturminister Miri Regev's smale definisjon av «sosial rettferdighet», blir det imidlertid svært begrenset mulighet for at det kulturelle mangfoldet får komme til uttrykk. Regev støtter at ressurser skal fordeles likt, men blant den *jødiske* befolkningen i Israel, og som kulturminister hadde hun «(...) myndighet til å bestemme hvilke kunstverk og institusjoner som er verdig statlig finansiering». Dette vil igjen frata andre samfunnsgruppers rett til å uttrykke sin kultur. Slik diskrimineres og undertrykkes palestinerne også på det kulturelle området. Med en kulturminister som ikke fremmer kulturelt mangfold og kulturell likestilling, og medfølgende mangel på frihet, bidrar dette dessuten til å skape svekke demokratiet (Dahan, 2016).

Netanyahus bosettingspolitikk og relaterte lover:

En stor del av den palestinske befolkningen ble i forbindelse med krigen i 1948 fordrevet, og disse har blitt nektet å returnere av Israel. Dette var et ledd i den sionistiske bevegelsens «(...) mål om å etablere en stat i Palestina med overveldende jødisk flertall.» (FN-Sambandet, 2022). Dette innebærer at en så stor del som mulig av landområdet skal underlegges jødernes kontroll, og her skal andelen av palestinere være minimal, hevdet Ines Abdel Razak fra Palestina-instituttet for offentlig diplomati (Vohra, 2021). I henhold til dette har Israel bevisst ført en bosettings- og okkupasjonspolitikk, som dermed kan forstås som «(...) en fortsettelse

av sionistbevegelsens kolonisering av Palestina.» (FN-Sambandet, 2022). Israel kontrollerte 93% av hele landområdet ifølge en Human Rights Watch-rapport fra 2020.

Som et insentiv for å motivere til bosetning i de okkuperte palestinske områdene, har Israel tilbudt israelerne som bosetter seg der økonomiske goder, som for eksempel skattelette (FN-Sambandet, 2022). Som nevnt tidligere har to-statsløsningen vært fremtredende. Denne har blitt undergravd av bosettingspolitikken, da jødiske bosetninger har blitt strategisk plassert, slik at de splitter opp områdene som var ment å utgjøre den palestinske staten. For eksempel flyttet over 50 jødiske familier i 2021 til en bakketopp på Vestbredden som fikk navnet Evyatar utpost. Det bemerkelsesverdige er at utposten lå i landsbyene Beita og Yatma, som skulle være en del av den palestinske staten. Etablering av bosetninger i slike områder skaper fragmentert territorium, og gjør det dermed vanskelig å danne en sammenhengende stat da det «(...) [bryter] palestinsk territoriell sammenheng.» (Vohra, 2021).

I tillegg til å redusere sannsynligheten for at palestinerne får sin stat bidrar en del bosettere til forverret konfliktforhold til palestinerne. Det er høy forekomst av voldelige handlinger begått av bosettere mot palestinere i de okkuperte områdene (NRC, 2015, s. 6). En lav andel av disse hendelsene som innrapporteres resulterer i at noen blir tiltalt eller ansvarliggjort. I Karp-rapporten, som ble ledet av visestatsadvokaten i Israel i 1982, ble 70 etterforskningsfiler av lovbrudd begått av israelere mot palestinere undersøkt. I kun 21,4 % av disse sakene førte etterforskningen til overføring av filen til påtalemyndigheten med anbefaling om tiltale (NRC, 2015, s. 7).

Disse forholdene bryter en rekke internasjonale lover. For eksempel skal Israel i henhold til artikkel 27 i den fjerde Genève-konvensjonen sørge for at beskyttede personer – palestinere og alle andre personer som befinner seg i hendene på en okkupasjonsmakt de ikke er statsborgere av. – behandles human, at deres ære, familierettigheter, religiøse overbevisninger, oppførsel og skikker blir respektert, og at de er sikret mot alle voldshandlinger eller trusler om vold (NRC, 2015, s. 10) – resultatene viser at dette avviker fra realiteten.

Forskjellsbehandling mellom jøder og palestinere eller urettferdig behandling av palestinerne, kommer også frem av Israels Høyesteretts bestemmelser og praksis. En dom fra 2017 la til grunn at knusing av sivile hjem som et tiltak mot terror er tillatt «(...) i forhold til palestinsk terror, men ikke i forhold til jødisk terror.» (Hadler, 2019). Dette kan igjen senke terskelen for

å begå terror mot palestinere. Det finnes videre praksiser som undergraver effekten av rettssystemet, hva angår rettferdig og riktig behandling av saker. Som et forebyggende tiltak kan personer som ikke har begått lovbrudd, men som mistenkes for å planlegge å gjøre det i fremtiden, holdes i såkalt «administrativ forvaring» etter ordre fra den regionale militærsjefen. Dette er imidlertid ikke en ordinær rettssikker prosess. Forvaringen skjer nemlig på grunnlag av «bevis» som den varetektsfengslede ikke får noe kjennskap til, og vedkommende vet heller ikke når han eller hun kan forvente å bli løslatt (B'TSELEM, u.å.).

Når disse personene ikke engang får vite hva de er anklaget eller siktet for, har de heller ikke muligheten til å motbevise eller forsvare seg mot påstandene. Det kreves riktignok at de arresterte stilles for en dommer og Høyesteretten har konkludert med at dette tiltaket ikke skal brukes med straffeformål, men kun til forebygging og i sjeldne tilfeller, da det er et ekstremt tiltak. Dommere her har likevel godkjent de fleste forvaringsordrene. For eksempel ble kun 48 av 3909 administrative forvaringsordrer i perioden 2015 til juli 2017 kansellert, ifølge tall fra Israels forsvar. Ikke minst har dommere akseptert at påtalemyndighetene holder bevisene konfidensielle. Dette vil igjen føre til at de arrestertes advokater ikke kan undersøke sakens opplysninger og sannheten ved dem. Ut fra dette kan en si at israelske institusjoner utøver en ekstrem type makt, når de har muligheten til å arrestere personer over lengre tid, uten en dom eller siktelse, og uten at bevisene mot disse personene kan undersøkes nærmere eller gjøres tilgjengelige for andre parter (B'TSELEM, u.å.).

Siden okkupasjonen av Vestbredden i 1967, har Israel urettmessig tatt kontroll over store deler av Vestbredden. Her har Israel bygget ut bosettinger og infrastruktur, som palestinerne har ingen eller svært begrenset tilgang til. Denne overtakelsen av land har skjedd både gjennom offisielle metoder med samtykke fra juridiske instanser, for eksempel at Israel har «(...) erklært området som statseid land (...)», og bosetteres voldelige angrep på palestinere. Det kan utledes en sammenheng mellom disse to strategiene, der volden begått av bosettere støttes av statlige myndigheter og er en forlengelse av statens politikk.

Den israelske staten har medvirket til dette på to måter: for det første legaliserer staten og støtter landovertakelse i tilfeller der bosettinger ble etablert uten tillatelse fra regjeringen (B'TSELEM, 2021). Et eksempel på dette er den ovennevnte Evyatar utposten, som brøt israelsk lov. Disse bosetterne ble utvist, men fikk til gjengjeld et løfte fra statsminister Bennett om at staten skal vurdere om området kan erklæres som «statseid land», og hvis utfallet er positivt, vil det gis til bosetterne. Som administrerende direktør for Settlement

Watch-programmet ved den israelske ikke-statlige organisasjonen Peace Now, Hagit Ofran, forklarte: «...bosettere drar; husene står igjen; hæren setter opp en militærpost; regjeringen starter prosessen med å erklære statsland...» Et område erklæres som statseid land dersom det ikke ble dyrket i flere år på rad (Vohra, 2021).

For det andre har Israel legitimert vold mot palestinere, som kasting av steiner, trusler, ødelegging av trær, skading av palestinske hjem og bilder og i enkelte tilfeller drap. Statistikk fra Yesh Din over 15 års overvåking av investeringer av vold begått av bosettere mot palestinere viser at 91% av filene lukket uten tiltale (B'TSELEM, 2021).

I 1948, året Israel erklærte sin selvstendighet, ble rundt 800.000 palestinere fordrevet. Kort tid etter innførte Israel «lov om fraværenes eiendom» (Hadler, 2019). Med «fraværende» menes det her «personer som etter 29. november 1947, hovedsakelig på grunn av krigen, i tillegg til deres flyttbar og fast eiendom...» Dette gjorde det i praksis mulig for Israel å konfiskere palestinernes land og hus på lovlig vis, noe som igjen vil gjøre det vanskeligere for palestinerne å vende tilbake når de ikke lenger har eierskap til eiendommene (Adalah, u.å.). Denne loven har også blitt anvendt i områdene Israel okkuperte, deriblant i Øst-Jerusalem, som organisasjonen PEACE NOW har undersøkt og rapportert om. Denne organisasjonen avdekket en metode som ble brukt under Likud-regjeringens tid for å overgi palestinernes eiendeler til bosettere: «bosetterrelaterte organer rekrutterte folk for å erklære at eierne av visse eiendommer var fraværende utleiery. Disse erklæringene ble videresendt til forvalteren for fraværenes eiendom (...)), som besluttet at dette stemte, uten å undersøke saken nærmere, og deretter fikk bosettere overta disse eiendelene (PEACENOW, 2020).

Blant de palestinske familiene som nylig har blitt utsatt for dette er Salhiya familien. De hadde ifølge israelske myndigheter ikke rett på landstykket de bodde på, som ble i henhold til lov om fraværenes eiendom konfiskert av Israel i 1967. Familien hadde ifølge huseier Mahmoud bodd i dette huset i flere generasjoner, og likevel ble huset raidet og revet av israelske styrker. I forkant av dette hadde styrkene forsøkt å utvise familien, men da truet Mahmoud med «(...) sette fyr på seg selv og huset hvis israelske styrker forsøkte å fjerne ham.» (Fayyad og Osman, 2022).

En annen metode som den israelske staten har benyttet for å ta til seg palestinske områder er ved å gjøre krav på alle uregistrerte områder som det Osmanske riket og britene etterlot. Disse områdene er antatt å utgjøre to tredeler av Vestbredden. Israel gir dessuten insentiver som

skal oppfordre til bosetting i de palestinske områdene. «Ifølge B'Tselem, Israelsk informasjonssenter for menneskerettigheter i de okkuperte områdene, gir Israel skattefordeler til bosettere for å bygge hjem og til israelsk industri for å etablere seg i disse territoriene.» (Vohra, 2021).

Videre kom «bosettingsreguleringsloven» i 2017, som ga jødiske familier muligheten til å utestenge blant annet arabere « (...) som anses upassende for boområdets sosiale liv». Israel har godkjent etableringen av slike segregerte boområder helt siden 2011, i henhold til «adgangskomiteeloven» (Hadler, 2019). Dessuten ville reguleringsloven la Israel overta palestinske eiendommer i områder hvor israelske bosettere har etablert seg, uansett om de gjorde det uten tillatelse fra myndighetene. Igjen ble Israels politikk møtt med internasjonal kritikk og den israelske presidenten Rivlin fremhevet at dette minner om apartheid. Loven ble senere opphevet av Israels høyesterett, og ikke alle var fornøyde med dette. Tzipi Hotoveli, bosettingsminister i Israel, tolket dette som «(...) krig mot jøders rett til å bosette seg i Israel og [oppfordret] bosettere til sivil ulydighet.» (NTB-AFP, 2020).

Disse lovene undergraver altså muligheten for opprettelsen av en palestinsk stat og åpner opp for diskriminering av palestinere, som blir annenrangsborgere i dette landet. Som den tidligere statsministeren Benjamin Netanyahu sa: «Israel er ikke en stat for alle sine innbyggere», men kun for det jødiske folket (Hadler, 2019). De ovennevnte eksemplene på lovgivning som har tillatt høyre regjeringen å lovlig handle etter eget ønske i forhold til palestinere og ta kontroll over stadig flere palestinske områder, utgjør en liten andel av alle lovene som kan vurderes som diskriminerende. For eksempel har det blitt dokumentert 65 lover av Adalah, det juridiske senteret for arabiske minoriteters rettigheter i Israel, som «(...) direkte eller indirekte diskriminerer palestinere i Israel og/eller i israelskokkuperte områder.» (Hadler, 2019).

Fra norsk hold fastholdt utenriksministeren Ine Søreide at slike bosettinger strider med folkeretten og anså dem som en komplikasjon i fredsarbeidet i Israel-Palestina konflikten (NTB-AFP, 2020). Folkeretten formes i FN og består av regler som stater har blitt enige om skal gjelde internasjonalt, blant annet Genèvekonvensjonene som omfatter retningslinjer for beskyttelse av ofre for krig (FN-sambandet, 2022). Den 4. Genève-konvensjonen (1949, del III, avsnitt III, artikkel 49) fastslår at «okkupasjonsmakten kan ikke deportere eller flytte en del av sin egen sivilbefolkning til det område som den okkuperer.». Det er nettopp dette Israel

gjør ved å konstant etablere sivile bosettinger i de okkuperte palestinske områdene, som utgjør Vestbredden, Gazastripen og Øst-Jerusalem.

Skille mellom høyre og ytre høyre blitt stadig visket ut:

Som følge av radikaliseringsen av høyrepartier, for eksempel Likud, og føringen av en politikk som samsvarer med det radikale og mer ekstreme høyres mål, slik det ble vist ovenfor, har skillet mellom høyrepartier og partier på det ytre høyre blitt mer utydelig. Det kan observeres at den ekstreme kahanistiske ideologien har blitt mer normal og mer integrert i den ordinære høyresiden. Dette redegjøres for av Cas Mudde, som viser hvordan de «(...) øker fiendtligheten mot både palestinske israelere og palestinere som lever under okkupasjon.

«Ytre høyre spilte en rolle ved aggressivt å forfølge okkupasjonen av Jerusalem og Vestbredden, hvor det i minst 10 til 15 år ikke har vært noe rimelig håp om fred, har trappet opp sine forsøk på å marginalisere arabiske israelere, gjennom angrep og rasistiske diskurser av [tidligere statsminister Benjamin] Netanyahu under valget» og lovgivning. Ifølge Mudde har det foregått en normalisering av det ytre høyre i Israel, som kommer frem av radikaliseringsen av for eksempel Likud.

Siden partiets dannelse har Likud hatt som mål å kontrollere Eretz Israel, og det er nettopp en ekspansjonistisk politikk som har blitt drevet. Dessuten har det radikale høyre blitt ytterligere radikalisert, som fremkommer blant annet av Netanyahus samarbeid i 2021 med kahanister (Burley, 2021).

7 Konklusjon

Denne oppgaven har belyst hvordan det ytre høyre har bidratt til å undergrave palestinernes posisjon i samfunnet og to-statsløsningen og opprettholde konflikten med palestinerne, og hvilken rolle etnisk nasjonalisme har spilt her.

Løsningen som det internasjonale samfunnet har etterstrebet i Israel-Palestina konflikten har blitt mer eller mindre umulig å realisere. En viktig årsak til dette er at Israel har – særlig under Netanyahu som statsminister – drevet en bevisst og systematisk bosettingspolitikk og radikaliseringen av høyrepartier. Ikke minst har Netanyahu samarbeidet med politikere og partier fra det ytre høyre.

Den sionistiske ideologiens karakter har drevet frem en type etnisk-religiøs nasjonalisme som medfører et system basert på forskjellsbehandling og et skille mellom palestinere og jøder – der jøder har en overordnet status. For å opprettholde den jødiske dominansen har Israel begrenset palestinernes muligheter og vedtatt lover som undertrykker eller utelukker dem (HRW, 2021). Dette kommer til uttrykk i blant annet den bevisste oppsplittingen av palestinske territorier, forårsaket av den strategiske plasseringen av jødiske bosettinger i de okkuperte områdene (B'TSELEM, 2021).

De beskrevne forholdene har gjort det vanskelig for palestinere i de okkuperte områdene å organisere seg og gjøre motstand mot okkupasjonsmakten. Heller ikke israelske palestinere har mulighet til dette, da en slik motstand kan tolkes av israelske myndigheter som å være illojal til den israelske staten, noe som kan medføre at de mister sitt statsborgerskap – eller som Lieberman mente: de hadde fortjent å bli drept for sin illojalitet. Med dette er vi inne på et annet poeng som denne oppgaven har vist. Selv om Israel har demokratiske institusjoner, har individer med radikale eller ekstreme holdninger og visjon for hvordan den israelske staten skal være og hvilken plass palestinerne skal ha i samfunnet, hatt posisjoner i disse institusjonene.

Litteraturliste

Abulof, U. (25. april 2022) Nationalism And Ethnicity: Zionism, i *Encyclopedia.com*.

Tilgjengelig fra: <https://www.encyclopedia.com/social-sciences/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/nationalism-and-ethnicity-zionism> (hentet: 20. mai 2022)

Adalah (u.å.) *Absentees' property law*. Tilgjengelig fra:

<https://www.adalah.org/en/law/view/538> (hentet: 8. mai 2022)

Al-Haq, Addameer og Habitat International Coalition (2022) *Entrenching and maintaining an apartheid regime over the Palestinian People as a Whole*. Tilgjengelig fra:

https://www.alhaq.org/cached_uploads/download/2022/01/20/final-draft-lynk-s-apartheid-submission-1-1642656045.pdf (hentet: 15. mai 2022).

Bepress (u.å.) *Selected works of Cas Mudde*. Tilgjengelig fra:

https://works.bepress.com/cas_mudde/160/ (hentet: 22. mai 2022)

Berg, O. (2021) Israels politiske system, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra:

https://snl.no/Israels_politiske_system (hentet: 28. september 2021).

Berg, O. (2021) Forholdstallsvalg, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra:

<https://snl.no/forholdstallsvalg> (hentet: 28. september 2021).

Bjørgero, T. og Ravndal, J. (2019) *Extreme-right violence and terrorism: concepts, patterns and responses*. ICCT Policy Brief. DOI: 10.19165/2019.1.08.

Bjørgulv, B. (2020) Kommuneadvokat gir grønt lys for boikott av israelske varer, *Vårt Land*,

24. februar. Tilgjengelig fra: <https://www.vl.no/nyheter/2020/02/24/kommuneadvokat-gir-gront-lys-for-boikott-av-israelske-varer/> (hentet: 8. mai 2022)

Borgebund, H. og Lindahl, S. (2021) *Finnes det en løsning på konflikten mellom Israel og Palestina?* Tilgjengelig fra:

<https://forskning.no/podcast-podcast-statsvitenskap-statsvitenskap/finnes-det-en-losning-pa-konflikten-mellom-israel-og-palestina/1867196>

(hentet: 25. oktober 2021).

Brown, J. (2015) Next head of 'Civil Administration' said Palestinians are sub-human, *+972 Magazine*, 8. mai. Tilgjengelig fra:

<https://www.972mag.com/next-head-of-civil-administration-said-palestinians-are-sub-human/> (hentet 1. mai 2022)

B'tselem (u.å.) *Administrative detention*. Tilgjengelig fra:

https://www.btselem.org/administrative_detention (hentet: 5. mai 2022).

B'tselem (2017) *The Separation Barrier*. Tilgjengelig fra:

https://www.btselem.org/separation_barrier (hentet: 5. mai 2022).

B'tselem (2018) *Settlers destroy 2,000+ Palestinian-owned trees and vines, backed by Israeli authorities*. Tilgjengelig fra:

https://www.btselem.org/settler_violence/20180802_settlers_destroy_2000_palestinian_ownd_trees (hentet: 9. mai 2022).

B'tselem (2019) *Settlements*. Tilgjengelig fra: <https://www.btselem.org/settlements> (hentet: 6. mai 2022).

B'tselem (2021) *Settler violence = state violence*. Tilgjengelig fra: https://www.btselem.org/settler_violence (hentet: 6. mai 2022).

Burley, S. (2021) *The Israeli Far Right: A Q&A with Scholar Cas Mudde*. Tilgjengelig fra: <https://politicalresearch.org/2021/07/19/israeli-far-right> (hentet: 24. april 2022)

Cohen, M. (2015) Liberman: 'Behead' Disloyal Arab Citizens, *Israel National News*, 8. mars. Tilgjengelig fra: <https://www.israelnationalnews.com/news/192309> (hentet: 1. mai 2022).

Dahan, Y. (2016) Israel's culture minister is no friend of cultural equality, *+972 Magazine*, 9. august. Tilgjengelig fra: <https://www.972mag.com/israels-culture-minister-is-no-friend-of-cultural-equality/> (hentet: 11. mai 2022)

DecolonizePalestine (u.å.) *A land without a people for a people without a land*. Tilgjengelig fra: <https://decolonizepalestine.com/myth/a-land-without-a-people-for-a-people-without-a-land/> (hentet: 24. april 2022).

Fayyad, H. og Osman, N. (2022) Sheikh Jarrah: Israeli forces tear down Salhiya house in overnight raid, *Middle East Eye*, 19. januar. Tilgjengelig fra: <https://www.middleeasteye.net/news/sheikh-jarrah-israeli-forces-raid-neighbourhood-overnight-demolish-salhiya-house> (hentet: 8. mai 2022)

FN-Sambandet (2021) *Israel*. Tilgjengelig fra: <https://www.fn.no/Land/israel> (hentet: 22. mai 2022)

FN-Sambandet (2022) *Palestina*. Tilgjengelig fra: <https://www.fn.no/Konflikter/palestina> (hentet: 18. april 2022)

FN-Sambandet (2022) *Folkerett*. Tilgjengelig fra: <https://www.fn.no/tema/konflikt-og-fred/folkerett> (hentet: 8. mai 2022)

FN-Sambandet (2022) *Den Islamske Staten*. Tilgjengelig fra: <https://www.fn.no/Konflikter/den-islamske-staten-is> (hentet: 9. mai 2022)

Geneve-konvensjonene. (1949). Geneve-konvensjonen om beskyttelse av sivile i krigstid, med vedlegg (Konvensjon IV) (TRAKTAT-1949-08-12-4). Hentet fra https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/1949-08-12-4/KAPITTEL_3-1#KAPITTEL_3 (hentet: 8. mai 2022)

Goplen, Å. (2021) Yitzhak Rabin, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: https://snl.no/Yitzhak_Rabin (hentet: 26. oktober 2021).

- Groth, B. (2018) Agudat Israel, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: [https://snl.no/Agudat Israel](https://snl.no/Agudat_Israel) (hentet: 7. mai 2022).
- Groth, B. (2019) Samaria, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/Samaria> (hentet: 7. mai 2022).
- Groth, B. (2019) Judea, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/Judea> (hentet: 7. mai 2022).
- Groth, B. (2021) Sionisme, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/sionisme> (hentet: 19. mars 2022).
- Grymyr, M. (2015) *Israel går mot ytterste høyre*. Tilgjengelig fra: <https://www.fagforbundet.no/a/283468/om-fagforbundet/solidaritetsprosjekter/aktuelt/israel-gar-mot-ytterste-hoyre/> (hentet: 18. mai 2022)
- Grønli, K. (2011) *Nå må Israel tenke nytt*. Tilgjengelig fra: <https://forskning.no/krig-og-fred-statsvitenskap-politikk/na-ma-israel-tenke-nytt/790641> (hentet: 25. oktober 2021).
- Hadler, P. (2019) Israel – myten om et demokrati, *Dagsavisen*, 3. april. Tilgjengelig fra: <https://www.dagsavisen.no/debatt/2019/04/03/israel-myten-om-et-demokrati/> (hentet: 23. april 2022)
- Hammer, R. (2014) Ben-Dahan must go, *The Jerusalem Post*, 1. januar. Tilgjengelig fra: <https://www.jpost.com/Opinion/Op-Ed-Contributors/Ben-Dahan-must-go-336815> (hentet: 1. mai 2022)
- Holland, S. og Lubell, M. (2017) Trump recognizes Jerusalem as Israel's capital, reversing longtime U.S. policy, *Reuters*, 6. desember. Tilgjengelig fra: <https://www.reuters.com/article/us-usa-trump-israel-idUSKBN1E01PS> (hentet: 19. mars 2022).
- Harvard University (u.å.) *Israel: Jewish Nationhood*. Tilgjengelig fra: <https://pluralism.org/israel-jewish-nationhood> (hentet 20. mai 2022)
- Harvard University (u.å.) *Ethnic Jewishness*. Tilgjengelig fra: <https://pluralism.org/ethnic-jewishness> (hentet 20. mai 2022)
- Heian-Engdal, M. (2021) Israels historie, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: https://snl.no/Israels_historie#-Flere_partier_kommer_til (hentet: 27. oktober 2021).
- Heian-Engdal, M. (2019) opprettelsen av staten Israel, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: https://snl.no/Opprettelsen_av_staten_Israel (hentet: 24. april 2022).
- Heian-Engdal, M. (2021) Benjamin Netanyahu, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: https://snl.no/Benjamin_Netanyahu (hentet: 23. april 2022).

- Hercz, R. (2021) Arven etter 12 år med Benjamin Netanyahu i Israel, *Dagsavisen*, 14. juni. Tilgjengelig fra: <https://www.dagsavisen.no/nyheter/2021/06/14/arven-etter-12-ar-med-benjamin-netanyahu-i-israel/> (hentet: 23. april 2022)
- Holmes, O. og Balousha, H. (2019) Gaza's generation blockade: young lives in the «world's largest prison», *The Guardian*, 12. mars. Tilgjengelig fra: <https://www.theguardian.com/world/2019/mar/12/generation-blockade-gaza-young-palestinians-who-cannot-leave> (hentet: 9. mai 2022)
- Human Rights Watch (2021) *A Treshold Crossed: Israeli Authorities and the Crimes of Apartheid and Persecution*. Tilgjengelig fra: <https://www.hrw.org/report/2021/04/27/threshold-crossed/israeli-authorities-and-crimes-apartheid-and-persecution> (hentet: 7. mai 2022).
- IMEU (2015) *Extremism & Incitement to Racial Hatred: Senior Israeli Officials in Their Own Words*. Tilgjengelig fra: <https://imeu.org/article/extremism-incitement-to-racial-hatred-senior-israeli-officials-in-their-own> (hentet: 1. mai 2022)
- IMEU (2021) *Fact Sheet: Meir Kahane & The Extremist Kahanist Movement*. Tilgjengelig fra: <https://imeu.org/article/fact-sheet-meir-kahane-the-extremist-kahanist-movement> (hentet: 19. mai 2022)
- Iraqi, A. (2014) Contradicting its own ruling, Israel's Supreme Court legalizes segregated communities, *+972 Magazine*, 18. september. Tilgjengelig fra: <https://www.972mag.com/contradicting-its-own-ruling-israels-supreme-court-legalizes-segregated-communities/> (hentet: 12. mai 2022)
- Isaksen, R. (2012) *Lykkelige Israel, ulykkelige Palestina*. Tilgjengelig fra: <https://forskning.no/krig-og-fred-partner-senter-for-internasjonisering-av-utdanning/lykkelige-israel-ulykkelige-palestina/733757> (hentet: 25. oktober 2021).
- Israel Political Parties: Yisrael Beiteinu (u.å.), i *Jewish Virtual Library*. Tilgjengelig fra: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/yisrael-beiteinu-political-party> (hentet 30. april 2022).
- Israel Political Parties: Moledet (u.å.), i *Jewish Virtual Library*. Tilgjengelig fra: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/moledet-political-party> (hentet 7. november 2021).
- Israel Political Parties: Otzma Yehudit (u.å.), i *Jewish Virtual Library*. Tilgjengelig fra: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/otzma-yehudit> (hentet 7. november 2021).
- Israel Political Parties: Tzomet (u.å.), i *Jewish Virtual Library*. Tilgjengelig fra: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/tzomet-political-party> (hentet: 30. april 2022).
- Jentoft, M. (2020) Trumps triumf: Israel og golfstatene signerte normaliseringsavtale, *NRK*, 16. september. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/urix/i-kveld-signerte-israel-og-golfstatene-normaliseringsavtale-1.15161691> (hentet 10. mai 2022)

- Joffe, L. (2001) Rehavam Zeevi, *The Guardian*, 18. oktober. Tilgjengelig fra: <https://www.theguardian.com/news/2001/oct/18/guardianobituaries.israel> (30. april 2022)
- Karkabi, N. (2021) *Jewish religious nationalism in Israel and the racist exclusion of Palestinians*. Tilgjengelig fra: <https://berkeleycenter.georgetown.edu/responses/jewish-religious-nationalism-in-israel-and-the-racist-exclusion-of-palestinians> (hentet: 22. mai 2022)
- Leigland, L. (2021) *Israel-Palestina-konflikten: Mange merkelapper, men hva sier FN?* Tilgjengelig fra: <https://www.fn.no/nyheter/israel-palestina-konflikten-mange-merkelapper-men-hva-sier-fn> (hentet: 7. mai 2022)
- Leraand, D. (2019) Haganah, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/Haganah> (hentet: 27. oktober 2021).
- Leraand, D. (2021) Lehi, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/Lehi> (hentet: 27. oktober 2021).
- Leraand, D. (2021) Eretz Israel, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: https://snl.no/Eretz_Israel (hentet: 19. mars 2022).
- Leraand, D. (2021) Kach, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/Kach> (hentet 4. november 2021)
- Leraand, D. (2021) Irgun Zvai Leumi, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: https://snl.no/Irgun_Zvai_Leumi (hentet 22. mai 2022)
- Leraand, D. (2021) Likud, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/Likud> (hentet 19. mai 2022)
- Leraand, D og Jensehaugen, J. (2021) Hebron-massakren 1994, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: https://snl.no/Hebron-massakren_1994 (hentet: 12. mai 2022)
- Levi-Weinrib, E. (2019) Shaked vows Supreme Court shake-up, *Globes*, 18. mars. Tilgjengelig fra: <https://en.globes.co.il/en/article-shaked-vows-supreme-court-shake-up-1001278486> (hentet: 11. mai 2022).
- Likud Party: history and overview (u.å.), i *Jewish Virtual Library*. Tilgjengelig fra: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/history-and-overview-of-the-likud-party> (hentet: 19. mai 2022).
- Macfarlane, J. (2021) Behind the uprisings among Palestinians with Israeli citizenship, *abc news*, 21. mai. Tilgjengelig fra: <https://abcnews.go.com/International/uprisings-palestinians-israeli-citizenship/story?id=77741627> (hentet: 8. mai 2022)
- Muir, D. (2008) «A Land without a People for a People without a Land». Tilgjengelig fra: <https://www.meforum.org/1877/a-land-without-a-people-for-a-people-without> (hentet: 2. april 2022).

- Newman, M. (2017) Ministers move to end anti-Sephardi discrimination in ultra-Orthodox schools, *The Times of Israel*, 27. februar. Tilgjengelig fra: <https://www.timesofisrael.com/ministers-move-to-end-anti-sephardi-discrimination-in-ultra-orthodox-schools/> (hentet: 22. mai 2022)
- Norwegian Refugee Council (2015) *The legality of the wall built by Israel in the West Bank*. Tilgjengelig fra: <https://www.flyktninghjelpen.no/globalassets/pdf/reports/the-legality-of-the-wall-built-by-israel-in-the-west-bank.pdf> (hentet: 12. mai 2022)
- Norwegian Refugee Council (2015) *Settler violence: international investigative and policing standards*. Tilgjengelig fra: <https://www.flyktninghjelpen.no/globalassets/pdf/reports/settler-violence---international-investigative-and-policing-standards.pdf> (hentet: 12. mai 2022)
- Noy, O. (2021) Kahanism doesn't need a seat in the Knesset, *+972 Magazine*, 21. mars. Tilgjengelig fra: <https://www.972mag.com/kahanism-knesset-likud-ben-gvir/> (hentet: 10. mai 2022)
- NTB (2018) Netanyahu: Ny lov kan hindre flere palestinere i Israel, *Nettavisen*, 5. august. Tilgjengelig fra: <https://www.nettavisen.no/nyheter/utenriks/netanyahu-ny-lov-kan-hindre-flere-palestinere-i-israel/s/12-95-3423521704> (hentet: 23. april 2022)
- NTB (2021) Høyrenasjonalist og bosettertilhenger er Israels nye statsminister, *NRK*, 14. juni 2021. tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/norge/hoyrenasjonalist-og-bosettertilhenger-er-israels-nye-statsminister-1.15535488> (hentet: 24. april 2022)
- NTB-AFP (2020) Israelsk høyesterett skroter omstridt lov, *Aftenposten*, 10. juni. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/verden/i/K3or1o/israelsk-hoeyesterett-skroter-omstridt-lov> (hentet: 8. mai 2022)
- NTB Nyheter (2021) Israel angrep Gazastripen etter rakettangrep – minst 20 er drept, *Dagsavisen*, 10. mai. Tilgjengelig fra: <https://www.dagsavisen.no/nyheter/verden/2021/05/10/hamas-har-avfyrt-raketter-mot-jerusalem/> (hentet: 1. mai 2022)
- Palestinakomiteen (u.å.) *BDS-kampanjer*. Tilgjengelig fra: https://palestinakomiteen.no/aktivisme/boikottkampanjer/?doing_wp_cron=1653275998.3583409786224365234375 (hentet: 8. mai. 2022)
- Patrick, W. (2006) *Settler colonialism and the elimination of the native*. Journal of Genocide Research, DOI: [10.1080/14623520601056240](https://doi.org/10.1080/14623520601056240) (lest 25. april 2022)
- PeaceNow (2020) *Annex and Dispossess: Use of the Absentees' Property Law to Dispossess Palestinians of their Property in East Jerusalem*. Tilgjengelig fra: <https://peacenow.org.il/en/annex-and-dispossess> (hentet: 8. mai 2022)

Pre-State Israel: Zionist Organization Statement on Palestine at the Paris Peace Conference (u.å.), i *Jewish Virtual Library*. Tilgjengelig fra: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/zionist-organization-statement-on-palestine-at-the-paris-peace-conference> (hentet 24. april 2022).

Rafael «Raful» Eitan (u.å.), i *Jewish Virtual Library*. Tilgjengelig fra: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/rafael-ldquo-raful-rdquo-eitan> (hentet 30. april 2022)

Regjeringen (2022) *Palestina – reiseinformasjon*. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/reiseinformasjon/velg-land/palestina_reiseinfo/id2429013/ (hentet 21. mai 2022)

Reichman University (u.å.) *Prof. Ehud Sprinzak (1940 – 2002)* Tilgjengelig fra: <https://www.runi.ac.il/en/schools/government/about-sprinzak/> (hentet 22. mai 2022)

Religious Zionism Party (formerly Tkuma) (u.å.), i *Jewish Virtual Library*. Tilgjengelig fra: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/tkuma-political-party> (hentet 7. november 2021)

Rimehaug, E. (2019) Kvinnen som kan ^[1]kaste Netanyahu, *Vårt Land*, 31. juli. Tilgjengelig fra: <https://www.vl.no/nyheter/2019/07/31/kvinnen-som-kan-kaste-netanyahu/> (hentet: 19. mai 2022)

Sheen, D. (2021) *Three Decades After his Death, Kahane's Message of Hate is More Popular Than Ever*. Tilgjengelig fra: <https://merip.org/2021/02/three-decades-after-his-death-kahanes-message-of-hate-is-more-popular-than-ever/> (hentet: 20. mai 2022)

Smith, E. (2021) *Konstitusjonelt demokrati*. Bergen: Fagbokforlaget. https://issuu.com/fagbokforlaget/docs/konstitusjonelt_demokrati_5._utg._9788245036046_?fr=sNTljODQ3MzAxNjU (lest 23. april 2022)

Stoa, V. (2021) Hamas, i *Folk og forsvar*. Tilgjengelig fra: <https://folkogforsvar.no/hamas/> (hentet: 1. mai 2022)

Strauss Center (u.å.) *Ami Pedahzur*. Tilgjengelig fra <https://www.strausscenter.org/person/ami-pedahzur/> (hentet: 23. mai 2022)

Sprinzak, E. (2000). *Extremism and Violence in Israeli Democracy*. https://www.researchgate.net/publication/233314723_Extremism_and_Violence_in_Israeli_Democracy/citation/download (lest 22. mai 2022)

Sprinzak, E. (1998) *Extremism and Violence in Israel: The Crisis of Messianic Politics*. *Annals of The American Academy of Political and Social Science*. https://www.researchgate.net/publication/240695952_Extremism_and_Violence_in_Israel_The_Crisis_of_Messianic_Politics/citation/download (lest 22. mai 2022)

Sprinzak, E. (1989) *“The Emergence of the Israeli Radical Right.”* New York: Comparative Politics, Ph.D. Programs in Political Science, City University of New York. <https://doi.org/10.2307/422043> (lest 22. mai 2022).

Sprinzak, E. (1991) *The Ascendance of Israel's Radical Right*. New York: Oxford University Press.

Tahhan, Z. (2021) Settler attacks wreak havoc on Palestinians during olive harvest, *Aljazeera*, 17. oktober. Tilgjengelig fra: <https://www.aljazeera.com/news/2021/10/17/settler-attacks> (hentet: 9. mai 2022)

The Economic Times (2021) Radical Rabbi Meir Kahane's followers rise in Israel amid new violence, *The Economic Times*, 14. mai. Tilgjengelig fra: <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/radical-rabbi-meir-kahanes-followers-rise-in-israel-amid-new-violence/articleshow/82628301.cms> (hentet 20. mai 2022)

The Jewish Home Political Party - HaBayit HaYehudi (u.å.), i *Jewish Virtual Library*. Tilgjengelig fra: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-jewish-home-political-party> (hentet 7. november 2021)

The Israel Democracy Institute (u.å.) *Labor Party*. Tilgjengelig fra: <https://en.idi.org.il/israeli-elections-and-parties/parties/labor-party/> (hentet: 23. april 2022)

The Israel Democracy Institute (u.å.) *Rafi*. Tilgjengelig fra: <https://en.idi.org.il/israeli-elections-and-parties/parties/rafi/> (hentet: 23. april 2022).

The Israel Democracy Institute (u.å.) *Mapai*. Tilgjengelig fra: <https://en.idi.org.il/israeli-elections-and-parties/parties/mapai/> (hentet: 23. april 2022).

The Israel Democracy Institute (u.å.) *Yisrael Beiteinu*. Tilgjengelig fra: <https://en.idi.org.il/israeli-elections-and-parties/parties/yisrael-beytenu/> (hentet: 30. april 2022)

The Israel Democracy Institute (u.å.) *Labor Unity*. Tilgjengelig fra: <https://en.idi.org.il/israeli-elections-and-parties/parties/labor-unity/> (hentet: 23. april 2022)

The Israel Democracy Institute (u.å.) *Tehiya*. Tilgjengelig fra: <https://en.idi.org.il/israeli-elections-and-parties/parties/tehiya/> (hentet: 29. april 2022)

The Israel Democracy Institute (u.å.) *Tzomet*. Tilgjengelig fra: <https://en.idi.org.il/israeli-elections-and-parties/parties/tzomet/> (hentet: 29. april 2022)

The Israel Democracy Institute (u.å.) *Likud*. Tilgjengelig fra: <https://en.idi.org.il/israeli-elections-and-parties/parties/likud/> (hentet: 19. mai 2022)

The Israel Democracy Institute (u.å.) *Moledet*. Tilgjengelig fra: <https://en.idi.org.il/israeli-elections-and-parties/parties/moledet/> (hentet 30. april 2022)

The Knesset (u.å.) *Current Knesset Members*. Tilgjengelig fra: https://www.knesset.gov.il/mk/eng/mkindex_current_eng.asp?view=1 (hentet: 28. september 2021).

Tøllefsen, T. (2019) settlerkoloni, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/settlerkoloni> (hentet: 24. april 2022).

United Nations (2022) *Israel's 55-year occupation of Palestinian Territory is apartheid – UN human rights expert*. Tilgjengelig fra: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/03/israels-55-year-occupation-palestinian-territory-apartheid-un-human-rights> (hentet: 20. mai 2022)

United Nations (2022) *Wennesland condemns killing of 4 Israeli civilians, as Security Council hears 'little progress' is being made on settlements*. Tilgjengelig fra: <https://news.un.org/en/story/2022/03/1114452> (hentet 1. mai 2022)

United Nations (1947) *Official records of the second session of the general assembly*. Tilgjengelig fra: <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-183165/> (hentet: 24. april 2022)

U.S. Department of State (u.å.) *Country Reports on Terrorism 2020: Israel, West Bank, and Gaza*. Tilgjengelig fra: <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2020/israel/> (hentet 1. mai 2022)

U.S. Department of State (u.å.) *The Abraham Accords Declaration*. Tilgjengelig fra: <https://www.state.gov/the-abraham-accords/> (hentet: 12. mai 2022)

Vohra, A. (2021) The draconian law used by Israel to steal Palestinian land, *Aljazeera*, 8. juli. Tilgjengelig fra: <https://www.aljazeera.com/news/2021/7/8/how-israel-backs-settlers-to-confiscate-palestinian-lands> (hentet: 23. april 2022)

Waage, H. (2018) *Hvorfor er det ikke fred mellom Israel og palestinerne?* Tilgjengelig fra: <https://www.nupi.no/Skole/HHD-Artikler/2018/Hvorfor-er-det-ikke-fred-mellom-Israel-og-palestinerne> (hentet 25. september 2021)

Ward, A. (2017) Read the full text of Trump's speech recognizing Jerusalem as Israel's capital, *Vox*, 6. desember. Tilgjengelig fra: <https://www.vox.com/2017/12/6/16742640/trump-jerusalem-israel-speech-full-text> (hentet: 15. mai 2022)

Wootliff, R. (2019) Liberman claims mantle of hawk, as he launches his party's election campaign, *The Times of Israel*, 20. januar. Tilgjengelig fra: <https://www.timesofisrael.com/liberman-assumes-mantle-of-hawk-in-new-election-campaign/> (hentet: 1. mai 2022)

Yerushalmi, S. (2022) «Arabs are taking over the country»: Likud aims next campaign at far-right voters, *The Times of Israel*, 18. mai. Tilgjengelig fra: <https://www.timesofisrael.com/arabs-are-taking-over-the-country-likud-aims-next-campaign-at-far-right-voters/> (hentet: 19. mai 2022)

